

WÆRN, CARL FREDRIK

**Minnesteckning öfver Augustin Ehrensvärd :
föredragen på Kongl. Vetenskaps-
akademiens högtidsdag den 31 mars 1876**

Stockholm : Norstedt
1876

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

EHRENSVARD, AUGUSTIN

Manuscript
no.
(100)

Kungl. biblioteket

0 0000 000052058

Broj.
N.
(100)
o

MINNESTECKNING

ÖFVER

AUGUSTIN EHRENSVÄRD.

FÖREDRAGEN PÅ KONGL. VETENSKAPS-AKADEMIENS HÖGTIDSDAG
DEN 31 MARS 1876.

AF

C. FR. WÆRN.

Pris: 80 öre.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

MINNESTECKNING

ÖFVER

AUGUSTIN EHRENSVÄRD.

FÖREDRAGEN PÅ KONGL. VETENSKAPS-AKADEMIENS HÖGTIDSDAG
DEN 31 MARS 1876.

AF

C. FR. WÆRN.

STOCKHOLM, 1876.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

MINNEAPOLIS

AUGUSTIN THREINSVARD

C. F. WELLS

Sveriges historia under det 18:de århundradet har trenne sinsemellan skarpt begränsade perioder, den Carolinska tiden, Frihetstiden och den Gustavianska tiden. Deras väsentligt olika karakterer kunde icke undgå att på de under dem lefvande individerna utöfva stort inflytande. Under den Carolinska tidens oupphörliga krig fanns knappt någon verksamhet hos nationen på annat fält än krigets, men på samma gång denna ensidighet gaf idkarne af krigarens yrke rika tillfällen att utmärka sig i den praktiska utöfningen deraf, lemnade den dem föga tid för vetenskapliga studier och förvärfvande af finare bildning. Frihetstiden öppnade plötsligt vidt utrymme för mångfaldiga sträfvanden, och den makt, den gaf åt personligheten, blef en sporre till företagsamhet, outtröttligt arbete och utbildande af dygder och duglighet, men innebar tyvärr ock frestelse att begagna denna makt för sjelfviska syften och medförde stats-hvälfningar utan annat motiv än tillfredsställandet af personlig äregirighet, intriger, slöseri med statsmedel och korruption. Under den Gustavianska tiden voro den politiska friheten och personlighetens makt borta; med den från föregående period ärfda hågen att genom duglighet utmärka sig, blandade sig lycksökeri och lättsinne, men litteratur och skön konst erhöilo en uppmuntran, som kastade ny glans öfver nationen.

Under hvardera af dessa perioder lemnade den Ehrensvärdska familjen i sin hufvudman en typ af det bästa, som hvarje period hade för sig karakteristiskt. Johan Jacob Schæffer, adlad Ehrensvärd, blef slutligen öfverste och var en oförskräckt och driftig man. Han var med i affärerna vid Dünaströmmen, vid Holofzin, vid Vipreck och Pultava, vid Helsingborg, i försvaret af Wismar och vid belägringen af Fredrikshall. Han vann anseende såsom en utmärkt och vetenskapligt bildad artilleriofficer. Hans son, — föremålet för denna minnesteckning, — Augustin, friherre och grefve Ehrensvärd, blef fältmarskalk och skapare af Sveaborg och af arméns flotta, ansågs länge för en af hattpartiets chefer, men var lika utmärkt för oegennyttan som för öfverlägsen duglighet. Och dennes son, Carl August Ehrensvärd, generalamiral, skicklig embetsman och derjemte frimodig och oberoende, var tillika en utmärkt författare och konstkännare. Under Gustaf III:s genialiska tid var han ett af de mest framstående snillena.

Löjtnant Schæffer, — han blef först 1717 adlad, — hade 1709 gift sig med Anna Margaretha Mannerheim, dotter af bankokommissarien Mannerheim och Anna Elisabeth Cronstedt. Fången vid Pultava lyckades han dock snart rymma hem till Sverige, der han genast blef kommenderad till arméen i Skåne. Hans hustru fann ett hem hos sin mors morbror hofjunkaren, — sednare riksrådet och grefven, — Jacob Cronstedt på Fullerö, der i September 1710 hennes äldste son föddes och i dopet erhöll förnamnet Augustin efter sin morfar. Efter krigets slut blef fadern öfverste och kommandant på Carlstens fästning. Sin mor förlorade Augustin Ehrensvärd redan 1724, och fadern, som gift om sig med kanslirådet Peringskölds enka, dog 1731.

Den unge Ehrensvärd, som vid 16 års ålder ingick vid artilleriet, hade en liflig håg att studera, och på faderns begäran medgaf Kongl. Maj:t 1728 att han skulle få resa till akademien och lika fullt åtnjuta sin lön såsom öfverfyrverkare. Matematiken blef snart hans älsklings-studium, och han fick efter faderns död stor lust att öfvergifva den militära banan för att ämna sig till matheseos professor i Upsala, men för denna plan kommo, såsom han i en kort egenhändig lefvernesbeskrifning säger, »styfmoderns sparsamme tankar i vägen, så att han såg sig kunna göra bättre gagn i krigslefverne». De matematiska studierna öfvergaf han dock ingalunda. Derom säger han i nämnda lefvernesbeskrifning: »trängtan att bygga sin kunskap på någon stadigare grund än en otillräcklig erfarenhet, de flesta soldaters läromästare, dref honom till Stjernerund att söka undervisning uti mekaniken hos kommerserådet Christopher Polhem». Hos denne var samtidigt med Ehrensvärd en ung frände till honom, Carl Johan Cronstedt, — slutligen president i kammar-kollegium, — hvars håg var rigtad åt mekaniska och ekonomiska uppfinningar. Efter slutadt vistande hos Polhem lemnade de båda ynglingarne Stjernerund för att fortsätta sina studier i Stockholm, der Cronstedts far, det gamla riksrådet Cronstedt, gaf äfven Ehrensvärd ett hem i sitt hus. Han begynte nu med alfvar studera skjutkonsten och hade deruti utmärkta ledare i dåvarande generalen och öfversten för artilleriet, baron Carl Cronstedt, hvilken likasom riksrådet var hans mors morbror, och i då varande majoren, sedermera generalfälttygmästaren Per Sjöblad, samt i sin fars efterlemnade papper.

1733 blef Ehrensvärd adjutant och 1734 löjtnant. I slutet af år 1735 inlemnade general Cronstedt ett memorial till Kongl. Maj:t, deruti han rekommenderade

Ehrensvärd till erhållande af respensionar för att på utrikes orter inhemta vidare kunskaper i de ämnen, som tillhörde artilleriet. I Ehrensvärds egen, memorialet åtföljande supplik erbjöd han sig att af sin utfallande lön ersätta det stipendium, som kunde honom förunnas, derest han vid återkomsten skulle befinnas ej rätteligen hafva använt det. På statskommissionens tillstyrkan lemnades honom ett resestipendium af 1,000 d. s.m.t årligen under 2 års tid. Under det han var på resan lemnades honom på krigskollegii förslag ytterligare 2 stipendier, ett å 500 rdr hamb. banco för att besigtiga utländska gevärsfaktorier, och ett å 250 rdr samma mynt för att enligt meddelad instruktion kunna till fullo inhemta den åstundade kunskapen i artilleriväsendet.

Resan ställes till Danmark, Tyskland, Frankrike, Holland och England. Vid hemkomsten lemnade han till krigskollegium tvänne särskilda berättelser, den ena om utländske artillerier och den andra om gevärsfaktorier, stycke- och krutbruk m. m. Att han derjemte icke försummat att studera fortifikation och bese fästningsverk, derom vittna hans senare verksamhet och skrifter. Från hans vistande i Paris berättas en episod, som är karakteristisk för hans kunskapsbegär och konstkärlek. Han tog afsked af sina bekanta, och dessa trodde honom längesedan vara i Holland, då de en dag upptäckte att han var boende i en aflägsen del af staden, der han hos en af de skickligaste mästarne i gravur inhemtade dess konst.

Våren 1738 återkom Ehrensvärd till fäderneslandet, der då en riksdag pågick. Hans rykte såsom en utmärkt skicklig artilleriofficer var nu stadgadt, och i secreta propositionen till riksdagen hade Kongl. Maj:t utlofvat att, så snart hans relation om de utländske gevärsfaktorierna blif-

vit afgifven, skulle den meddelas Rikets Ständer. I November nämnda år inkom till Ständernas plena ett protokollsutdrag från Sekreta utskottet, deruti detta framhöll huru mycket det skulle bidraga till artilleriets förkofring i sjelfva teorien om en informationsskola blefve inrättad, hvarest ungdomen kunde hafva lägenhet att lära principia mathematica eller grunden uti büchsmästeriet och bombkastning, samt föreslog att en artilleriofficer, som inhemtat grundlig kunskap så väl i teori som praktik och densamma genom utländska resor förkofrat, måtte förordnas till kapten matematikus och mekanikus vid artilleriet för att undervisa ungdomen uti de här tillhörige stycken och genom verkliga försök applicera teorien till praktiken, samt att hans lön skulle bestämmas till 750 d. s.m. Under diskussionen i ämnet på riddarhuset upplystes, att planen härtill blifvit uppgjord af generalen baron Carl Cronstedt. Förslaget godkändes af Rikets Ständer, och sysslan gafs 1739 åt Ehrensvärd. Hans ungdoms önskan att blifva professor i matematik hade således, ehuru under annat namn och på annat sätt än han tänkt sig den, dock blifvit realiserad.

Under Ehrensvärds vistande utrikes hade Svenska Vetenskapsakademien blifvit stiftad. Snart efter sin hemkomst blef han invald till dess ledamot och då, under påföljande år, 1740, Höpken, som var akademiens sekreterare, kom i tur att blifva præses men efter grundreglorna ej kunde dertill väljas så länge han var sekreterare och dertfore först måste nedlägga denna befattning, uppdrogs densamma åt Ehrensvärd.

Vid 1741 års riksdag fick han för Sekreta utskottet förevisa en modell af en mörsare med nya af honom upfunna inventioner och erhöll ett anslag af 2,000 d. s.m. för

prof af ricochet och s. k. gesvindtkastande. Samma år utgaf han på trycket en afhandling, kallad: »Anledning att skjuta och kasta bomber».

Länge fick han dock ej öfverlemna sig åt teorier och vetenskapliga rön. Det olyckliga kriget med Ryssland utbröt på sommaren nämnde år, och Ehrensvärd blef af den tillförordnade general en chef, greve Lewenhaupt, kallad att följa honom till Finland. — Endast vid ytterst få tillfällen fick under detta olyckliga krig någon del af den svenska armén visa prof på sin duglighet, och det förtjenar derföre nämnas, huru Ehrensvärd vid arméens afgang från Helsingemalm till Helsingfors lyckades med ett batteri af 4 kanoner från Domarbyberget demontera det starkaste ryska batteriet och antända dess krutvagnar. Här af berodde den ringa förlust armén under denna marsch led. I Augusti 1742 återkom Ehrensvärd tillsammans med majoren greve H. H. von Liewen till Stockholm och slapp således vara närvarande vid den förödmjukande kapitulatio~~n~~en i Helsingfors.

Under loppet af år 1743 hade han sitt första presidium i Vetenskapsakademien och höll vid dess nedläggande tal om »Ungdomens uppfostran till krigsmän». Det afhandlade egentligast vetenskapernas och i synnerhet matematikens nytta i krigsväsendet.

I Mars 1745 tillkännagaf H. K. H. arffursten, Adolf Fredrik, i rådet att han under det då pågående andra schlesiska kriget ville på egen bekostnad utsända 5 à 6 officerare till sin svåger konung Fredrik II:s armé, hvilka officerare han sjelf ville utnämna och hvilka skulle såsom volontärer och utan att taga vidare tjänst uppvakta. En månad sednare inkom öfversten för artilleriet Gyllengranat med anmälan att kaptenen i regementet Ehrensvärd gjort

en vacker invention att sätta en fästning i dubbelt försvarsstånd, hvarför han rekommenderade honom till belöning. Rådet anmodade Excellensen Löwen att jemte några af krigskollegii tjenstemän undersöka uppfinningens nytta. Kort derefter berättade Löwen att han jemte presidenten Cronstedt, generalfältygmästaren Sjöblad och generalmajoren Cronstedt undersökt uppfinningen och funnit den af mycken vigt och nytta, hvarför de ansågo Ehrensvärd böra encourageras och angeläget att han med understöd af allmänna medel finge resa utrikes för att vidare uppbruka det genie, hvarmed han framför många andra blifvit begåfvad. Med anledning häraf befalldes krigskollegium afgifva förslag till reseunderstöd men anmälde i svar, hvilket i Juli i rådet föredrogs, att medel dertill saknades, om ej Kongl. Maj:t ville mot framdeles skeende ersättning använda krut- och salpeterförsäljningsmedlen, hvilka dock voro i riksstaten upptagna. Arffursten tillkännagaf då att Ehrensvärd skulle blifva en af dem, hvilkas resa han ville bekosta. Rådet ansåg dock billigt, att ett ytterligare understöd skulle af allmänna medel lemnas, och befallde krigskollegium gifva nytt förslag, men härvid tyckes frågan om statsunderstöd hafva stannat.

Ehrensvärd reste emellertid ut till preussiska arméen, följde densamma en tid och bevistade den 30 September slaget vid Sorr, efter hvilket han erhöll konung Fredrik II:s uppdrag att till svenska hofvet framföra berättelse om den vunna stora segern.

1746 blef han befördrad till major vid artilleriet i Göteborg, 1747 nämnd till öfverstlöjtnant och 1748 riddare af svärdsorden.

Dessa befordringar och utmärkelser angifva emellertid ej Ehrensvärds verksamhet. Det var vid denna tid han

för sitt lifs arbete satte det höga målet att iståndsätta fäderneslandets och särskildt Finlands försvar, hvars utförande det företrädesvis varit, som gjordt hans namn känt och berömdt. En man med Ehrensvärds fosterlandskärlek, kunskapsbegär och rastlösa verksamhetshåg hade icke kunnat upplefva olyckorna under 1743 års krig utan eggelse att göra sig reda för deras orsaker och att om möjligt skapa utvägar att för framtiden undanrödja dessa. Han hade funnit de väsendtligaste orsakerna vara det finska gränslandets aflägsenhet från hufvudstationerna för här och flotta, svårigheten att icke säga omöjligheten att under ett pågående krig omedelbart från Sverige anskaffa alla förnödenheter för en armé i Finland i rätt tid för behöfvens fyllande, svagheten af det vapen Sverige kunnat sätta emot den ryska galèreflottan, samt bristande enighet i ledningen af land- och sjötrupper, hvilkas kraftiga samverkan dock Finlands geografiska belägenhet gjorde vid dess försvar synnerligen nödvändig. Under kriget hade Finland haft några om än i dåligt skick varande gränsfästningar, men genom freden i Åbo hade dessa blifvit fiendens tillhörighet, så att landet nu var alldeles öppet för infall. En place d'armes vid Helsingfors var redan 1738 påtänkt, men planerna för dess verkställande hade genom kriget afstannat. 1743 års riksdag hade varit upptagen af freden och thronföljarevalet, och vid 1746—47 års riksdag var således försvarsfrågan af den mest framstående vikt. Ehrensvärd var denna riksdag ledamot af Sekreta utskottet jemte Hans Henric von Liewen, och dessa båda skickliga militärer ingingo på den afdelning af utskottet, som behandlade försvarsstrågor, den s. k. defensionsdeputationen, hvars ledning de bemäktigade sig. Till följd af det spända förhållande till Danmark, som just vid denna tid inträdt,

blef jemväl det försvarsstånd, i hvilket Skåne befann sig, föremål för utskottets behandling och, då fästningsbyggnader äfven i denna provins blefvo beslutade, bestämdes i utskottet att verkställigheten af byggnaderne i Finland skulle uppdragas åt Ehrensvärd och den af dem i Skåne åt von Liewen.

Om finska försvarsverket aflät utskottet d. 18 Mars 1747 R. Ständers skrifvelse. Det framhöll i densamma främst nödvändigheten af en gränsfästning, hvilken borde kunna försvaras med 2,000 man men göras kapabel att rymma 5, 6, å 8,000. Stället derfor borde vara så beläget, att fienden icke utan stor möda kunde tränga in i landet, och att den kunde undsättas såväl från sjö- som landsidan. Om flere ställen skulle behöfva större eller mindre fästen eller skansar till undersåtarnes försvar vid gränsen, borde undersökas. Då det vore ogörligt att i en gränsfästning inrätta magasin för proviant och ammunition för hela landet och armén, så borde det ställe undersökas, som längre från gränsen kunde blifva tjenligt till en place d'armes och vara skickligt att från Sverige sjöledes mottaga transport af trupper, och dit en galère-eskader med tiden kunde flyttas. Härtill trodde Sekreta utskottet att Helsingforstrakten skulle vara tjenlig. Hvilketdera arbetet först borde angripas kunde bäst på ort och ställe bedömas. Dock önskades helst att begge kunde på en gång drifvas och på 4 år bringas till fullbordan. Likaledes vore nödvändigt att efterse om icke något skär finnes af den beskaffenhet, att något verk der kunde utestänga en fiendes galärer från att tränga längre in i skärgården och tillika tjena till att beskydda en sig samlande eller flyktande transport. Skrifvelsen slutade med den förklaring, att R. Ständer, som höllo för högst angeläget att Finland med tiden borde inom sig sjelft ega

sitt försvar, icke ville försumma något tillfälle för denna plans verkställande, och att de för ändamålets vinnande ansågo oundgängligt att i Finland ega en flytande armé eller galèr-eskader. Kort derefter anslog utskottet till påbörjande af Finlands defensionsverk 400,000 d. s.mt.

Med anledning af R. Ständers skrifvelse uppdrog Kongl. Maj:t åt von Liewen och Ehrensvärd att jemte dåvarande löjtnanten vid fortifikationen v. Strussenfelt göra en resa till Finland och undersöka alla förhållanden samt att derefter i samråd med generalguvernören i Finland, riksrådet von Rosen, afgifva förslag till nödiga fästningsverk. Om denna resa har Ehrensvärd egenhändigt fört en dagbok full med teckningar af landskap och reshändelser samt positionsritningar, alla utförda med konstnärlig skicklighet.

Resan, som anträdde i Juli 1747, gick sjöledes till Hangö udde och Tvärmynde, vid hvilka ställen undersökningar företogos, vidare till Porkala udde och Helsingfors. Här uppehölo sig de resande 14 dagar, sysselsatte med recognosceringar, synnerligast af öarne. »Den goda situationen är blandad med många svårigheter», skref Ehrensvärd. Från Helsingfors gjorde de först en utflygt till Tavasthus och efter återkomsten derifrån fortsattes resan till Degerby, som de funno vara bästa stället för en gränsfästning. Efter 5 dagars uppehåll här gick resan till Aborrfors och Strömfors bruk samt vidare med båtar upp för Kymene elf till Lirvikoski, Kariasari och Anjala samt derifrån landväg till Philpola, hvarifrån återväg togs till Helsingfors, der nära en månad tillbragtes med arbete. Hemresan gick öfver Åbo, Åland och Grisslehamn.

Gemensamt med generalguvernören för Finland, riksrådet v. Rosen, afgåfvo nu Ehrensvärd och von Liewen en relation om Finlands försvar, hvilken af Kongl. Maj:t öfver-

lemnades till Sekreta utskottet jemte tillkännagifvande, att Kongl. Maj:t utnämnt öfverstlöjtnanten Ehrensvärd, som så väl vid denna uti Finland hafda förrättning som vid flera tillfällen visat berömliga prof af grundad kunskap och förfarenhet, att under riksrådet, generalguvernören, baron v. Rosens öfveruppsigt bedrifva detta fästningsverk och deröfver hafva inseende.

Samma dag, d. 28 Oktober, som detta ärende företogs i Sekreta utskottet, inlemnade Ehrensvärd der ett memorial, deruti han sade sig anse sin första omtanka i efterlefnad af Kongl. Maj:ts nåd. befallning böra vara att underställa Sekreta utskottet några sådana författningar, som kunna lätta och skynda arbetet, så att detta icke må så långt draga ut på tiden, som vanliga fästningsarbeten göra.

Då det var genom dessa författningar, hvilka af det mäktiga och i sjelfva verket regerande utskottet gillades, Ehrensvärd erhöll den oberoende ledning af fästningsbyggnadsarbetena i Finland, som gjorde dem till, så att säga, uteslutande hans verk, ehuru han till en början stod under en öfveruppsigt af arffursten Adolf Fredrik, såsom generalissimus, och af v. Rosen, såsom generalguvernör, så böra de viktigaste af dem här upptagas. Den första punkten lydde: »1:o att hela arbetet icke har något med fortifikationskontoret att syssla vidare än att pengarne vid hvar års slut insändas jemte relationsritningar på det gjorda arbetet, så att allt arbetet står under Hans Kongl. Höghet och generalguvernören»; den andra punkten var: »2:o att generalguvernören må ega makt att vid detta arbete bruka hvilka fortifikations- eller andra officerare, som han dertill pröfvar nödige, och, om han emot förmodan skulle finna någon mindre tjenlig, han då må få lof återsända samma officerare och begära en annan, hvilket jag äfven anhåller

må sträcka sig till mig, men deremot utbeder jag mig äfven få gå från arbetet, då jag dervid sjelf skulle finna mig onyttig». Då Ehrensvärd således enligt denna punkt kunde efter behag afskeda officerare, äfven de, som blifvit af hans förman generalguvernören antagne, så var tydligt att denne icke skulle kunna antaga någon officer utan Ehrensvärds gillande, och gifvet att han derföre från början skulle helt och hållet öfverlemna valet af befäl till denne. Den tredje punkten: »3:o anhåller jag blifva från allt penninge-ansvar befriad, så att min syssla endast må bestå i arbetets bästa drifvande med minsta omkostnad och mitt ansvar uti arbetets godhet, och att redo och räknings görande måtte åligga vederbörande efter vanligheten. Jag skulle icke understå mig att undfly denna delen af arbetet, som är penningskötseln, om den icke vore och alltid lärar för mig sjelf blifva en okänd vetenskap», fick ingen tillämpning, enär Ehrensvärd icke skydde redovisning och derför vid flera tillfällen skref utmärkta reglementen. Möjligen var denna punkt i någon mån föranledd af en interferering, hvilken Ehrensvärd icke kunnat, lika med den af regering eller embetsverk, förekomma i den sjelffrådiga verksamhet, som han älskade. Sekretä utskottet hade nemligen redan beslutat att åt visse deputerade, en af hvarje stånd, uppdraga att vid de stora och nya fästningsarbetena hafva uppseende öfver materialiers uppköpande och tillsatt en sådan upphandlingsdeputation i Helsingfors och en annan i Degerby. Slutorden i Ehrensvärds memorial voro: »Skulle ännu andra omständigheter yppa sig, dem jag nu icke kan se förut, så är min ödmjuka anhållan, det täcktes Sekretä utskottet anhålla hos Kongl. Maj:t, att alla de mått och författningar måge tagas, som lända till arbetets skyndsamma bedrifvande». Och jemte gillande af detta memorial,

d. v. s. deråt gifvande helgden af maktegende Ständers beslut, skref utskottet att det anhöll, att statskontoret måtte anbefallas att noga bevaka, derest de årliga statskommissionerna skulle finna tillgången af medel så knapp att andra requisitioner oundvikligen behöfde jemkas, det åtminstone till detta behof ej måtte tryta penningar utan det årligen dertill så mycket ansloges, som görligast kunde upparbetas.

Någon särskild lön för det stora uppdragets utförande bestämdes icke. Ehrensvärds vän, öfverdirektören Hårleman, erinrade derom att denne nu skulle gå till en förättning, hvilken icke hörde till hans syssla, och som derjemte för honom blefve mycket mödosam och föranledde hans vistande på en ohälsosam ort, hvarför Hårleman hemstälde att Ehrensvärd, som under ett mindre förmöget tillstånd hade att sörja för hustru och barn, måtte erhålla den för honom angenämaste belöning, som vore att, derest något dödligt skulle honom hända, hans familj då måtte få så mycket i underhåll, som han nu njöte i lön. Utskottet fann detta ganska vackert och billigt. Det beslöt alltså att tillstyrka Kongl. Maj:t att gifva Ehrensvärd den försäkran att, när han med döden afgår och i händelse han efterlemnar enka och omyndige barn, hon med dem skulle i årlig pension åtnjuta så mycket som en öfverstlöjtnants lön vid artilleriet eller 1,000 d. s.m.

Då Ehrensvärd i November anmälde sig färdig att jemte de officerare, underofficerare och handtverksmästare, hvilka med honom blifvit kommenderade till Finland, dit öfverresa, bestämdes att hans traktamente skulle vara lika det som tillkomme en öfverstlöjtnant, hvilken blifvit kommenderad utom tjensten.

1749 blef han öfverste för artilleriregementet, dervid Höpken yttrade, att det svenska artilleriet i följd af pre-

sidenten Cronstedts förtjenster vore det bästa i världen, och att Ehrensvärd för dess genialitet att kunna det sou-
tenera borde nämnas till chef. Dock skulle han stanna i
Finland.

De fästningsbyggnader, som blifvit beslutade att i
nämnda land anläggas, voro en gränsfästning vid Degerby,
hvilket ställe sednare fick namnet Lovisa, och en place
d'armes på öarne utanför Helsingfors. Den sednare för-
klarades snart af Ehrensvärd skola blifva hufvudfästningen.
Lovisa gjorde endast nytta vid det tillfälle, då fienden ville
tränga in i landet, men vid Helsingfors skulle så väl ar-
mén som flottan hafva en fast punkt att stödja sig vid,
och genom densamma skulle förbindelsen med Sverige un-
derhållas. Under betäckning af örlogsflottorna kunde trans-
porter af trupper och förråd icke af fienden hindras. Ej
heller skulle fienden, såsom tillförene skett, våga att med
sina galärer löpa in i svenska skärgården, om han hade
en galér-eskader bakom sig, hvilken med örlogsflottan kon-
jungerad kunde göra återfärden trång och äfventyrlig.

Öarne utanför Helsingfors voro Wargön, flere holmar
och skär med det gemensamma namnet Wargskär, vestra
Svartön, stora och lilla östra Svartön samt Långörn. Det
för sig slutna hufvudverket anlades på Wargön. Vid planen
dertill var, säger Ehrensvärd, näst styrkan sparsamheten
ändamål, så att alla logement, tyghus, magasiner och
verkstäder fått figuren af fästningsverk och blifvit så in-
rättade att de kunna göra skäl för båda delarne. De öfriga
verken allena voro så få, att de icke utgjorde $\frac{1}{10}$ af hela
arbetet. På Wargön anlades den stora cisternen, »som
naturen sjelf tyckes hafva tillämnat». På nordvestra sidan
af denna ö insprängdes vidare skeppsdockan, så stor att
3:ne skepp af rangen skulle på en gång kunna deruti repa-

reras, och längre in uti samma ö uppfördes slutligen torrdockan för 20 å 21 galärer. Emellan Wargö och Stora Öster Svartö inrättades hamnen för skärgårdsflottan. På Öster Svartö anlades vidare kaserner och magasin, så indragna att de icke kunde synas och beskjutas från hamnen. Den egentliga sjöfästningen, kallad Gustafs-svärd, byggdes på Wargöskär och befastades utomordentligt väl. På Långörn, som var närmast land, anlades en isolerad skans. 1750 fick fästningen på Ehrensvärds begäran namnet Sveaborg.

Naturen har, sade Ehrensvärd, vid Sveaborg gjort allt utom murarne. Vid Lovisa skall konsten göra allt utom vattnet till inondation.

Byggnaderna utfördes af indelta arméens soldater, först blott de finska regementernes, men, då dessa blefvo hemsjuke och ej kunde kvarhållas, af från Sverige öfverförde regementen. På klagomål vid riksdagarne afgjordes visserligen att så vidt möjligt värfvadt manskap skulle användas, men det tyckes aldrig hafva stigit till någon större styrka. De indelta trupperna varierade från 6 till 12,000 man, det årliga anslaget från 4 till 6 och 8 tunnor guld. Från 1747 till 1751 användes för fästningsbyggnaderna i Finland något öfver 3,560,000 d. s.m., hvilka jemte kostnaderna för de skånska fästningsverken och flottan hufvudsakligen hemtades af franska subsidiemedel, som under dessa år uppgingo till öfver 5 millioner daler s.mt.

Närmast i befäl under Ehrensvärd var först von Strussenfelt, som dock redan 1748 lemnade Finland för att biträda von Liewen i Skåne, och derefter frih. Fabian Casimir Wrede, öfverstlöjtnant och från 1754 öfverste vid fortifikationen. Jemte honom har Ehrensvärd för förtjenster vid fästningsbyggnaderna rekommenderat löjtnant Eric Qveck-

felt och konduktören Christian von Schantz. Dockorna och vattenbyggnaderna utfördes af Thunberg. På ett ställe har Ehrensvärd låtit insätta denna inscription: »Utan Thunberg hade icke Ehrensvärd byggt denna damm.»

Vid riksdagarne 1751—52 och 1755—56 var Ehrensvärd åter ledamot af Sekreta utskottet och dess defensionsdeputation. Han genomdref nu ökade anslag för fästningsbyggnaderna. Enligt Sekreta utskottets beslut skulle der till årligen användas 9 1/2 tunnor guld, men en så stor summa utgick i verkligheten endast under få år, ty penningbristen tvang Rådet att nedpruta årssummorna och statskontoret uppförde på anslaget utgifter, hvilka Ehrensvärd ansåg icke tillhöra det.

Det har blifvit nämndt, huru Ehrensvärd redan i sitt första projekt till fästningsbyggnaderna i Finland 1747 upptagit, att en galér-eskader borde dit förflyttas. Denna tanke utvecklade han vid 1755—56 års riksdag. Nödvändigheten af en stark skärgårdsflotta till Finlands och äfven Sveriges försvar hade blifvit honom tydlig, dels genom landets geografiska belägenhet, dels genom Rysslands öfvermakt just i detta vapen och de båda sista krigens historia. Till eget försvar behöfde Ryssland alldeles ingen skärgårdsflotta. Alla dess egna kuster voro öppna, men hela den finska knsten var klädd med en skärgård, genom hvilken de ryska galérerna kunde framtränga och vidare mellan de åländska öarne intränga i den svenska skärgården, utan att en svensk örlogsflotta kunde derifrån hindra dem. På sitt element var ock en skärgårdsflotta vida rörligare än en armé till lands och kunde derföre, så länge den ej mötte försvar uti likartade fartyg, inom ett ganska stort område ostraffadt härja kusterne, ja, såsom 1719 skett, bränna viktiga städer. Ehrensvärds snille såg mer än detta.

Finlands mera bebygda och odlade delar äro belägna utefter kusten. Dess inre delar äro fattigare och uppfyllda af sjöar. En från Ryssland inträngande armé måste derföre följa strandvägen, och likaledes måste en för öfvermakt retirerande svensk armé följa denna väg för att bibehålla sina kommunikationer med Sverige; och kunde den från hemlandet få förstärkningar, så att den kunde gå offensivt till väga, måste den åter följa stranden för att tränga fienden tillbaka. Men en armé, som agerar utefter en strand, måste alltid vända en flank åt denna och, om stranden är omgifven af skärgård, behöfver hon en skärgårdsflotta för att bevara sin flygel och bevaka att hon icke blir tagen i flank eller rygg. Den af de krigförande, som hade styrkan till sjös, skulle under sådane förhållanden kunna göra sin fiende betydligt afbräck och under gynnsamma förhållanden möjligen kringränna och alldeles förstöra honom. Men för att något sådant skulle kunna lyckas och öfverhuvud för att skärgårdsflottan skulle kunna göra sin skyldighet, fordrades att dess officerare hade ej blott sjömanskap utan framförallt en noga kunskap om skärgården och derjemte samma kunskap om kriget till lands, som arméns officerare. Slutligen var ock nödvändigt, att ledningen af armé och skärgårdsflotta tillhörde en chef, som kände såväl terrängen som båda vapnen, så att operationerna icke förlamades af oenighet eller äfventyrades genom bristande insigt om hvad som borde ske.

Ehrensvärd föreslog derföre att galèr-eskadern skulle uppbringas till en styrka af 90 galèrer, deraf 10 hästgalèrer, — d. v. s. passande för transport af kavalleri, — under namn af arméns flotta skiljas från amiralitets-kollegium, erhålla sin egen chef och fördelas i två eskadrar, af hvilka den ena skulle hafva sin station i Stockholm och den andra i Svea-

borg. Förslaget mötte motstånd af sjöofficerarne i Sekreta utskottet, men gillades dock af detta och underställdes R. Ständer, hvilka biföllo det och derom d. 18 Oktober 1756 afgåfvo skrivelse till Kongl. Maj:t. Ehrensvärd blef nämnd till galèrflottans chef och till generalmajor med säte i krigskollegium samt skulle med tiden få under sig 2 öfverstar. Någon aflöning erhöll han icke utan först 1760 generalmajors lön i tur.]

Vid 1760—62 års riksdag kompletterade han den nya inrättningen med flera detaljbestämmelser.

Vid 1755—56 års riksdag var Ehrensvärd på höjden af politisk makt. Den egentliga politiska ledningen af hattpartiet delade han aldrig med Gyllenborg, Tessin, Höpken, Palmstjerna m. fl. och ganska säkert hade han ingen andel i det korruptionssystem, genom hvilket talrika anhängare af detta, lika som ock af det motsatta eller mösspartiet, hvar å sin sida sammanhölls; men hans intima vänskap med de yngre hattarnes chef, dåvarande landtmarskalken grefve Axel Fersen, hans kända snille, det stora befäl han hade såsom chef för hela artilleriet, för fästningsbyggnaderna i Finland och nu för galèr-eskadern, det förtroende han åtnjöt af hela armén och den naturliga benägenheten hos partiet att såsom sina antaga de förslag, hvilka af en så framstående medlem väcktes, gjorde hans vilja till lag i alla de frågor, med hvilka han sysselsatte sig. Hans verksamhet var ock outtröttlig. Redan 1752 hade han bildat en pensionskassa vid artilleriet, och efter planen för densamma genomdrefs nu inrättandet af arméns pensionskassa. Stora dockans anläggning i Carlskrona, sjökort öfver finska skärgården, en båk på Skanslandet (utanför Helsingfors), strömrensningar i Finland, befrämjande af artillerikadettskolans utbildning, — deribland för-

ändring af den af honom sjelf en gång innehafda befattningen af kapten-mekanikus till en professur i artilleri och krigsvetenskap med befodringsrätt för innehafvaren, icke såsom förut i artilleriet, utan vid akademier och gymnasier, — blefvo jemte arméns flotta frukter af hans verksamhet blott vid denna riksdag.

Huru stor hans makt nu ansågs vara, illustreras af några tilldragelser vid den sammansvärjning mot regeringsättet, som under nämnda riksdag egde rum. Af drottning Lovisa Ulrikas journal framgår att, då Deras Majestäter en afton sågo Ehrensvärd på en oyanlig plats på teatern och ofta gå ut och in, fruktade de genast att allt var upptäckt; och en af deltagarne, underofficeren Mozelius, svarade vid förhör på fråga hvarför han gripit till vapen, att, »när man genom det att öfverste Ehrensvärd sett på stycken förmärkt att motpartiet hade i sinnet att utföra våld, hade man ansett sådant som en justa causa belli och föresatt sig att gripa till motvärn».

Som bekant upptäcktes sammansvärjningen genom korpralen vid gardet Schedin, hvilken derom underrättade sin löjtnant grefve Creutz, som meddelade det åt landtmarskalken grefve Fersen, och denne skickade då bud till Ehrensvärd att genast samla artilleriets befäl samt bevaka tyghus och arsenal. När Sekreta utskottet erhållit under rättelse om det passerade, uppdrog det åt öfverstarne Pfeiff och Ehrensvärd att än vidare taga alla tjenliga mått och steg till den allmänna rons och säkerhetens bibehållande.

Sveriges år 1757 emot Preussen förklarade krig gjorde ett svårt afbrott i Ehrensvärds arbeten för försvarsverkets iståndsättande. Rådet förklarade kriget såsom en följd af Sveriges garanti för den Westfaliska freden och ville icke sammankalla Rikets Ständer för att gilla det och

anskaffa nödiga medel dertill, utan sökte bereda dessa, i den mån de franska subsidierne dertill icke blefvo tillräckliga, genom indragningar på alla håll. Från 4 t:r guld, hvilka af Rikets Ständer blifvit beviljade, nedsattes årsanslaget till de finska fästningsbyggnaderna till 1 tunna guld, och af den till galèr-eskadern årligen utlofvade tunna guld erhöles första året ej mer än 40,000 d. s. m. med föreskrift att resten skulle reserveras för dess framtida behof, så att den tyckes ej under hela kriget hafva erhållit mera än 100,000 d. s. m. Äfven ifrågasattes att frångå Ehrensvärd de till Sveaborg kommenderade officerarne. Höpken ansåg det för en disgrace för dem att ej i sin tur få komma med i kriget, men de öfriga råden sade sig ej kunna anse den kommendering, de hade, annorlunda än såsom medförande både heder och förtjenst.]

Sjelf blef Ehrensvärd såsom generalmajor och chef för artilleriet utkommenderad i kriget. En berättelse att det redan vid krigets början varit i fråga satt att till anförare för hären nämna antingen Fersen eller Ehrensvärd, men att konungen af Preussen, som om deras personliga förmåga hade höga tankar, lyckats motarbete ett sådant val, kan möjligen hafva sin grund i något denne konungs yttrande eller bref, men hans önskan i detta afseende kan svårigen hafva varit på valet inverkande, enär utom den utnämnde öfverbefälhafvaren Ungern Sternberg tre af de utkommenderade generalerne, Hamilton, Åkerhjelm och von Liewen, hvilka alla hade anseende för skicklighet, voro äldre generallöjtnanter än Fersen, under det att Ehrensvärd endast var generalmajor.

Ehrensvärd afsade sig icke sina uppdrag för finska fästningsverken och skärgårdsflottan. Han anhöll blott att utom den på stat honom bestädda stabsadjutanten ytter-

ligare erhålla 2:ne adjutanter för korrespondens m. m. Derjemte förordnades på hans begäran till föreståndare för arbetena i Finland under hans frånvaro öfversten G. A. Hjärne, som var hans svåger, samt, sedan denne 1761 blifvit riksråd, tygmästaren i artilleriet Blomereutz, och till att föra närmaste befålet öfver galér-eskadrarne, för den i Finland major Boije, och för den i Stockholm först kommandör Trolle och sednare kommandör Wallrave.

Krigshändelserna under det pommerska kriget förtjena icke att skildras. Ehrensvärd utförde med noggrannhet de uppdrag, han såsom underbefälhafvare erhöll. Två gånger 1757 och 1758 tog han Peenemünde skans. Sistnämnda år blef han kommandör af svärdsorden och 1759 befordrad till generallöjtnant. Han hade det året missödet af ett svårt benbrött, och den derigenom uppkomna tvungna ledigheten använde han att uppsätta sina »Egna idéer om fästningsverk» — 18 ark i handskrift. Ändamålet var, säger han, endast »att roa sig» och, då han tillägger: »system, metod och band äro lika vidriga för nöjen», så har man icke rätt att i arbetet söka dem. Emellertid visar sig efter sakkunigas omdöme, att han tydligt insåg dåvarande fästningsverks brister, och klarast framlyser hans snille i den skärpa, med hvilken han kritiserade det på hans tid gängse sträfvandet att utan afseende på terrängens beskaffenhet gifva fästningsverken en regulier skapnad. »Ingen dårskap är större», säger han, »än att därför försumma situationens förmåner»:

I striden vid Anklam i Januari 1760, då anföraren för den fiendtliga styrkan, general Manteuffel, blef tagen till fånga, kommanderade Ehrensvärd artilleriet. Vid Pasewalk blef han i Oktober samma år illa sårad, i det han fick en kula i bröstet. Och, då den ej kunde uttagas, led hans

helsa ganska mycket deraf. För att hemta krafter blef han tvungen söka hvila, erhöll ett halft års permission och begaf sig öfver Carlskrona, der han besåg Thunbergs dockarbeten, till Stockholm.

Pommerska kriget hade icke utfallit lyckligt för Sverige. Armén hade icke kunnat vinna hvarken ära eller fördelar och kostnaderne hade betydligt öfverstigit de subsidier, som erhöles. Rikets finanser, hvilka redan före kriget varit dåliga, kommo således i ett högst uselt tillstånd. Under sådana förhållanden var naturligt att, när riksdag 1760 inföll, det rådande hattpartiets fiender skulle söka störta detsamma. Och värst för partiet var att det icke längre rådde enighet inom detsamma. Många af dess anhängare ogillade hela kriget, andra åter att det blifvit af Rådet börjad utan riksdags sammankallande. Härtill kom den schism, som uppstått bland partiets ledare, nemligen mellan å ena sidan Rådet och å andra sidan generalerne. Rådet hade gjort sig öfverdrifna förhoppningar om krigets utgång. Det hade trott Preussen alldeles ur stånd att motstå de mäktiga stater, Österrike, Tyska riket, Frankrike och Ryssland, som förenat sig emot detsamma, och hade derföre hoppats att Sverige blott skulle behöfva visa sig på krigsteatern och förena sina trupper med de allierades för att vid en snar fred erhålla någon märklig landvinning. Missräkningen, då krigets gång blef ombytlig, de allierade hvar för sig i särskilda repriser slagna, och den lilla svenska armén väl aldrig slagen men i flera omgångar drifven inom Stralsunds murar och till Rügen, blef bitter, och vände sig uti ett mot krigföringen rigtadt klander, som genom kanslipresidenten Höpkens skarpa penna och enskilda rådsherrars hänfulla yttranden uttryckte sig i ett språk så hänsynslöst att generalerna ej blott funno sig till sin heder kränkta

utan ock blefvo fast öfvertygade, att det var Rådets afsigt att mot dem vända det allmänna missnöjet med kriget. De orättvisa beskyllningarna födde ett misstroende så stort, att generalerna väntade att vid första verkliga motgång, såsom t. ex. ett förloradt slag, Lewenhaupts och Buddenbrocks öde skulle förestå dem. Att under sådana omständigheter de af generalerna, som bevistade riksdagen, icke skulle vara måne om att skydda Rådet utan fastheldre ville ur regeringen aflägsna vissa dess medlemmar, var naturligt, likasom att de många från kriget återvända officerarne skulle sluta sig till sina chefer. Å andra sidan hade mössorna vid denna tid inga erfarne ledare, och hofpartiet hade efter det olyckliga upprorsförsöket under den förflutna riksdagen ännu icke kunnat återvinna anseende. Under dessa förhållanden kom den djerfve, fyndige och i alla riksdagsmaniementer hemmastadde general C. Fr. Pechlin på den tanken att bilda ett nytt parti, kalladt landtpartiet, hvilket ock genast lyckades, och emellan detta parti och den del af hattpartiet, som följde generalerne, ingicks sedermera en koalition, i följd af hvilken riksdagens ledning en tid ansågs tillhöra Fersen, Ehrensvärd och Pechlin. En frukt af denna koalition blef att Höpken, Palmstjerna och Scheffer aflägsnades ur Rådet, men detta i öfrigt af riksdagsmajoriteten understöddes. — Pechlin var vid den tiden ännu ej känd. Det var först under denna riksdags vidare förlopp hans opålitlighet, egennyttan och intriglust blefvo uppenbarade. Fersen och Ehrensvärd drogo sig då tillbaka från koalition; landtpartiet upplöste sig och oviljan mot Pechlin blef slutligen så stark att han från riddarhuset utvoterades. De afsatte rådherrarne blefvo deremot af en ny majoritet anmodade att åter i Rådet ingå.

Våren 1761 begärde och erhöll Ehrensvärd, som fortfarande led af sjuklighet, tillstånd att lemna chefskapet för det vidlyftiga artilleriet och erhöll transport till lifdragonregementet, hvilket var förlagdt i Finland och således, jemte det att det var lättare skött, tillika erbjöd bättre tillfälle för honom att, så snart fred inträdt, egna sig åt de stora der pågående under hans befäl ställda arbetena.

Befälhafvaren för svenska armén i Pommern, general Lantingshausen, hade redan 1759 blifvit öfverståhållare. Till hans efterträdare hade i främsta rummet greve Axel von Fersen blifvit påtänkt, men, när denne ansågs omistlig vid riksdagen och det lyckats hattpartiet att genomdrifva hans val till landtmarskalk, förenade sig allas önsknings, Rådets liksom Sekreta utskottets, arméns likasom allmänhetens, om Ehrensvärd. I Januari 1761 tillspord genom 2 rådsherrar om han ville åtaga sig befälet, svarade han att hvarken hans blessur eller rättighet, att som caput familiae bevista riksdagen, skulle hindra honom att uppfylla Kongl. Maj:ts nådiga vilja, men begärde dock betänketid. Underhandlingarne gingo sedermera genom Sekreta utskottet, och i detsamma inlemnade Ehrensvärd d. 27 Februari sitt bekanta memorial, i hvilket han med så mycken frimodighet framlade sina åsigter om arméns svaghet och dåliga organisation, de otillräckliga rustningarne och öfriga förhållanden, som gjorde det omöjligt att kunna uträtta något och vanskligt att utan egentligt föremål fortsätta kriget. I fråga om orsakerna till det onda skonade han hvarken regeringen, armén, nationen eller statsskicket. »Nationen hade», sade han, »icke haft någon del i krigets tillkomst och derföre icke heller lemnat några tillgångar dertill. Deraf hade följt ständig brist på medel och på rekryter. Besparingarne hade gått så långt att de förstört ända till

sjelfva väsentligheten af kriget. Ser man på inrättningarna till krigs utförande, så hafva de under en lång fredstid förvandlat hela sin natur. Embetsmännen hade glömt dem och derföre intagits af en sådan farhåga för ansvar, att hvarje krigsanstalt i följd deraf måste i förnyade omgångar höras, öfvervägas och afslutas. Men Saguntum måste förgås medan man rådplägade i Rom. Af vankelmod i rådslagen uppkomme osäkerhet i verkställigheten. I brist af system och kalkyl fick armén sällan eller aldrig sina behof på sagdan tid. Betraktar man armén, så finner man att den lyckliga ändring, som nationen vunnit ifrån trældom till frihet, småningom gjort en förvänd verkan på soldaten; man tror icke att en fri man kan stå under den strängaste krigs-disciplin och ändå vara lika fri. Utan denna grundval blir likväl allt krig vanmäktigt och leder till samhällets snara undergång». Vidare: »den förvandling nationen öfverlevat att nyttja tusende slags näringsfång, har äfven småningom fått insteg i armén. Sysslan är en egendom, och den tid, man har öfrig i fredslugn, använder man till sina vilkors förbättring. När då krig uppkommer förlorar man sin fredliga näring och har intet annat så retande objekt i stället». Memorialet slutar: »När man nu lägger tillsammans hela denna ställning, så finner man ogörligheten att dermed kunna uträtta något. Vi hafva sett två generaler mottaga befälet med bergfast helsa och aflemna det med skröplig kropp. Sådana bekymmer hafva sådana följder. För min del har jag det bedröfliga ödet att vara den förste, som måste bekänna min oförmögenhet både i krafter och helsa. Jag flyr icke derföre hvarken arbete eller krigs-äfventyr, dem vill jag dela med mina landsmän, så länge helsa och lif räcka, men jag bedroge mitt fädernesland om jag åtog mig ett embete, som jag ej till dess nytta,

mina landsmäns nöje och egen heder ginge i land med. Hufvudsaken tyckes vara hela ställningens förbättrande. Hjelpes den, så får man alltid general».

I Sekreta utskottet uppstod tvekan om hvad det skulle göra. Renhorn ville att memorialet skulle öfverlemnas till Rikets Ständer, andra ledamöter att det skulle remitteras till defensionsdeputationen, och denna åsigt segrade, sedan Fersen sagt att memorialet vore en ej mindre sann än bedröflig teckning af arméns tillstånd och de betydande hinder, som lågo i vägen att af densamma kunna vänta den nytta, som rikets försvar och heder fordrade. Detta stora ändamål kräfde likväl oundgängligen att sådana svårigheter röjdes ur vägen och, om ej detta gjordes, blefve rikets ofärd deraf en ofelbar följd. Defensionsdeputationen, af hvilken Ehrensvärd var ledamot, lydde hans slutord om nödvändigheten af hela situationens förbättrande och Fersens uppmaning att ej sky uppoffringar för att undanrödja svårigheterna, och på dess förslag blef ganska mycket gjort; dock ej så mycket, som Ehrensvärd, hvilken slutligen i Juni åtog sig befälet, önskade. Orsaken dertill var finansernas längesedan inträdda högst bedröfliga tillstånd och omöjligheten att erhålla något statslån. Med anledning häraf inlemnade Ehrensvärd i Sekreta utskottet d. 22 Juni ett nytt memorial, i hvilket han dels begärde ytterligare åtgärder dels fäste uppmärksamheten derpå att han icke i likhet med sin företrädare, den rike Lantingshausen, hade någon egendom att pantsätta för arméns underhåll och derföre måste begära att i brist af mynt erhålla statsobligationer, för att i nödfall söka dem belåna. Detta medgaf Sekreta utskottet och Ehrensvärd fick med sig statskontorets obligationer för sammanlagdt 20 t:r guld, utgifne

med utsatt 6 procent ränta och 3:ne års betalningstermin, att nyttjas då så oundgängligen behöfdes.

1761 års fälttåg blef de föregående likt. Armén ryckte den vackra årstiden, då konung Fredriks arméer voro af mäktigare fiender upptagna, in i Brandenburg och, när desse sistnämnde tagit sina vinterqvarter så att en större preussisk styrka kunde mot svenskarne detacheras, åter bakom Peene-floden. Endast mindre strider föreföllo och i dessa tillfogade svenskarne sina fiender fullt lika mycken skada, som de af dem ledo.

Man har på grund af den ringa framgång, de svenska vapnen under det pommerska kriget rönte, fränkändt de svenske befälhafvarne och särskildt den i så många hänseenden framstående Ehrensvärd, hvilken dock framtvungit en bättre arméns utrustning än föregående befälhafvare haft, fältherre-talent och, då han hvarken saknade snille eller mod, tillskrifvit bristen af en sådan talent, särskildt hos honom, den omständigheten, att hans håg och studier blifvit mera rigtade åt krigets teori än åt dess praktik. Det är ju möjligt att så förhåller sig, men manne icke det bestämda omdömet derom saknar verkliga bevis?

Den lilla svenska armén, — Ehrensvärd uppskattade den, efter afdrag af nödvändig fästningsgarnison och sjuka, till ej fullt 12,000 man, — hade endast i Stralsund i nordligaste Pommern en depôt och förbindelse med hemlandet. Den kunde icke framtränga i fiendens land utan att lemna den ganska starka fästningen Stettin bakom sig, och till att belägra denna fästning saknade den icke blott tillräckligt manskap utan ock allt belägrings-artilleri. Hjelp der till af allierade kunde ej erhållas. Den begärdes af Ryssland och underhandlingar derom pågingo i flera repriser, men dess armé ansågs icke tryggt kunna förbigå Collberg,

med hvars belägring den i flera år var sysselsatt, och de svenska befälhafvarne blefvo fullt öfvertygade att de ryska löftena endast voro förespeglingar och att Ryssland af jalóusi aldrig skulle hjälpa Sverige till Stettin. Två gånger under kriget, under Hamilton och åter under Lantingshausen, hade svenskarne framträngt så långt att det syntes ej vara omöjligt att genom ett djerft angrepp taga och brandskatta Berlin, men, då större preussiska arméer från Sachsen eller Schlesien lätt kunde skynda till hufvudstadens försvar, skulle det alltid blifvit ett stort vågstycke. Det skedde verkligen 1760 af förenade ryssar och österrikare utan att det ringaste inverka på krigets gång. Ehrensvärd säger derom: »ett irrbloss har under den förra campagnen lyst oss i ögonen, nemligen Berlins beskattande. När våra allierade kunnat det göra, hafva de haft sin säkerhet på ena sidan af vår armé och på den andra af riksarmén». Han tillägger att det skedde med en styrka, af hvilken Svenskarne knappt hade tredjedelen. Återstod att söka förenig med allierade och detta påyrkades länge ifrigt af Frankrike, men, då de franska arméerna läto slå och tillbakatränga sig, blef det alltmera äfventyrligt och omöjligt. Ehrensvärd påpekar att, om den lilla svenska armén blifvit förenad med någon af de allierades, hvilka alla voro mångfaldigt större, så hade den dertill endast blifvit ett detachment. — Männe man icke bör vara de svenske generalerne tacksam att den svenska armén icke bland sina minnen har något under en Soubise lidet Rossbach? Må man ock erinra sig att likasom Ungern-Sternberg, v. Rosen och Hamilton snart efter hvarandra togo afsked i följd af missnöjet deröfver att svenska armén icke kunde göra Preussen någon skada, så blef ock Lehwald af konung Fredrik II afskedad emedan hans armé icke kunde göra svenskarne något ondt.

Ett sådant krig var emellertid icke i Ehrensvärds smak. Till 1762 års campagne utarbetade han derföre en bestämd operationsplan, slutande sig med en totalkostnad af 12,831,000 d. s.m. Med denna summa och armén uppbringad till en styrka af 28,000 man ville han åtaga sig belägringen af Stettin. Denna plan förelades Sekreta utskottet, som för att efterhöra, om statsverket dertill hade tillgångar, afsände 4 deputerade till statsdeputationen, men dessa återkommo med det besked att ställningen var vida sämre än man kunnat tänka sig. Vid ärendets behandling i utskottet yttrade Fersen att Stettins belägring vore en alltför stor entreprise. Ryssarne hade i 3 år förgäfvets belägrat Collberg. Öfverläggningen öfvergick sedermera till kriget i allmänhet och Fersen sade derom att en viss point de vue vore nödig. Rådet hade ansett den böra vara en bättre krigsconcert med allierade för Stettins belägring, men han ansåg den böra vara att söka de bästa fredsvilkor. I enlighet härmed uppsattes ock Sekreta utskottets skrifvelse. Om Ehrensvärds plan säges deruti: »Det är ovedersägligt, att om denna plan vore så lätt uti verkställigheten och så säker i utgången, som den är väl och försigtigt upptänkt, skulle snart sakerna vinna ett annat skick och Sverige med heder och fördel komma utur kriget. Men om en sådan plan uti början af kriget varit möjlig, då resurserna ännu icke voro medtagna, befinner det sig helt annorlunda, då Sekreta utskottet dermed jemför rikets närvarande omständigheter och de behof samma plan kräfver både i sin beredning och fullbordan. Då företer sig å alla sidor sådana svårigheter att utskottet icke vågar den tillstyrka».

Fredsunderhandlingar blefvo derföre inledda och freden såsom bekant genast avslutad.

I Mars 1762 reste Ehrensvärd hem, öfverlemnande befälet åt generalmajoren Lybecker. I Juni samma år begärde han att få decharge. Rådet dröjde länge med svaret. När det slutligen kom var det affattadt i så öfverdrifna ordalag att Ehrensvärd i bref till kanslipresidenten begärde dess utbyte mot ett enkelt erkännande att Kongl. Maj:t vore nöjd med det lilla han gjort och att han frikallades från ansvar. »Hvad skulle efterverlden säga», skref han liktidigt till svågern, riksrådet Hjärne, »när den jemförde vårt lumpna krig och min magra campagne med så mycket beröm?»

Ehrensvärd fick nu återvända till sina käraste sysselsättningar, fästningsbyggnaderna och strörensningarna i Finland samt arméns flotta. Såsom chef för lifdragonregementet hade han fått bostället Saris och der tillbragte han nu den tid, då ej fästningsbyggnaderna påkallade hans närvaro vid Sveaborg eller Lovisa.

När Ehrensvärd 1756 genomdref galère-flottans skiljande från amiralitetet, voro hans planer dermed sannolikt icke inskränkta till att skaffa denna flotta ett annat befäl och försäkra dess användning gemensamt med armén. Ganska säkert lekte det redan då i hans på mekaniska uppfinningar af alla slag riktade håg att omskapa sjelfva vapnet och göra det för det ändamål, han tillämnade det, mera tjenligt. Dessa tankar fingo nytt lif, då han 1760 i Stralsund gjorde bekantskap med den »genombeskedlige skeppsbyggmästaren Chapman», såsom han i ett bref till sin vän H. Trolle kallar honom. I samma bref tillägger han: »min byggmästare är äfven så pickhågad på nytt som jag. Bli vi ihop och få lof, så lära vi stöpa om hela flottan. Vi tala om detta, som vi tala om himmelrike. Vi kunna ej resonnera derom

förr än vi komma dit och äfvenså med byggnaden. Gud låt oss snart få begynnan».

Ibland de bestämmelser, Ehrensvärd i afseende på arméns flotta vid 1760—62 års riksdag genomdref, var ock den att Chapman skulle blifva anställd såsom skeppbyggmästare vid den finska eskadern med en årlig lön af 1,300 d. s.m. och att anslaget för galèreskadern, »der rikets öfriga behof det tillåta», ökades till 3 t:r guld årligen.

Efter ritningar, uppgjorde af Chapman med och under Ehrensvärd, byggdes nu de nya certer fartyg, som, uppkallade efter de finska provinsnamnen, blifvit kända under benämningarne: Turunmaa, Udenmaa, Hemmenmaa och Pohjanmaa.

Till fästningsbyggnadernas fortsättande hade Ehrensvärd vid riksdagen fått beviljade 4 t:r guld årligen, men i anledning af finansernas dåliga tillstånd utföll ej detta belopp regelbundet. Ehrensvärd anticiperade då på kommande års anslag genom utgifvande af reverser, hvarför han sednare fick mycket obehag. Af anslaget till fästningsbyggnaderna skulle ock strömrrensningarna bekostas. Detta härrörde deraf att de första arbetena af denna art blifvit af Ehrensvärd föreslagne såsom äfven ur strategisk synpunkt nyttiga.

1764 blef Ehrensvärd i tur general af kavalleriet och samma år, jemte sina bröder Carl och Fredrik, friherre. När han först genom Dalin fick notifikation om den sistnämnda hedern, svarade han med ett enkelt erkännande, men, då han två dagar sednare erhöi underrättelse att liktidigt med honom en generalmajor Liljesvärd blifvit gjord till friherre, blef hans stolthet djupt sårad och han skref genast till statssekreteraren Düben att han undanbad sig

den bevisade nåden, och liktidigt till svågern riksrådet Hjärne att han med denna parallel ansåg den som en onåd, hvilken han hade rättighet refusera. »Kanske kungen blir vred öfver det jag nekar», skref han, »men jag tycker att han snarare borde bli vred öfver den parallel han gjort emellan mig och en man, som tjent 4 kungar och i 3 krigstider och ändå endast vandrat kaffehusen emellan». På Hjärnes invändningar svarar han: »Liljesvärd är en hederlig karl, men man blir ické baron för katkesen; åtminstone är det icke min smak. Hvad tjenar mig titlar och band, när jag endast önskar mina arbetens framgång och en stilla retraite. Blir fäderneslandet lyckligt och min son en bra karl, så kan han förtjena det i bättre sällskap än fadrens; och vill kungen göra mig någon grace, så bed honom skaffa pengar till fästningsbyggnader och flotta; allt annat är bara fäfänga». Liljesvärds friherrebref blef dateradt en vecka sednare än Ehrensvärds.

Att Ehrensvärd under sin bana skulle möta motstånd och det från flere olika håll var naturligt. Hans idéer voro nya och djerfva, han sjelf tilltagsen och sjelfrådig; den makt, han tillvällat sig, togs från andra, verställigheten af fästningsbyggnaderna från fortifikationen och uppseendet öfver galère-eskadern från amiralitetet. Den framgång, hans idéer rönte, den beundran, hans snille väckte, måste vid jemförelse anses nedsättande för deras omdöme, nit och skicklighet, hvilka ej delat hans åsigter eller af honom blifvit från förutvarande göromål undanträngde. Och den hastighet, med hvilken han förvärfvade inflytande, makt och rykte, kunde ej annat än väcka afund hos dem, som voro med honom likställda och hvilkas karakterer ej satte dem öfver en sådan svaghet. Dertill kom partistridernas inflytande. Då hattarne förfäktade alla Ehrensvärds förslag

och af deras framgång hemtade styrka, måste mössorna söka förringa och motarbeta dem.

De gamla karolinerna kunde ej gilla Ehrensvärds förslag till försvar, som var grundadt på förutsättning om fiendens inträngande i landet. »Vid gränsen skulle man möta honom — *om ej förr*», sade det gamla riksrådet Stjernstedt. När Statskassans tillgångar ej ville räcka till för de anspråk, som Ehrensvärd med stöd af R. Ständers beslut 1747 gjorde derpå att så mycket som görligt skulle lemnas honom, så ville riksrådet Löwenhjelm att Ehrensvärd skulle åläggas utarbeta fullständiga kostnadsförslag för arbetet i sin helhet och Rådet sedermera bestämma huru stor del deraf för hvarje år finge utföras. Riksrådet v. Rosen, under hvars öfveruppsigt Ehrensvärd till en början skulle hafva ledningen af fästningsarbetena, ville bestämma arbetets detaljer, och R. Ständers upphandlingsdeputation ville å sin sida granska användningen af de medel han erhö. Det första mera planerade angreppet mot Ehrensvärds makt och anseende kom dock från v. Liewen. Denne hade, såsom nämnt, 1747 gemensamt med Ehrensvärd utarbetat defensionsplanen för Finland. Då Sekreta utskottet beslöt att äfven de skånska fästningsverken skulle under särskild ledning iståndsättas, hade fördelningen, att v. Liewen skulle hafva bestyret i det angenämare Skåne och Ehrensvärd i det aflägsnare Finland, om ej af v. Liewen föranledd, dock ej kunnat vara honom emot, men när ett flerfaldigt större anslag lemnades Ehrensvärd och dennes genialiska skapelser snart med beundran prisades, under det att de skånska fästningsbyggnaderna icke eller föga blefvo omtalade, väcktes hans afund. Sjelf ville han icke synas, men då han var gunstling hos Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika samt fann den förre, under hvilken såsom

generalissimus fästningsbyggnaderna stodo, i likhet med v. Rosen, som hade öfveruppsigten öfver dem, hysa något groll till Ehrensvärd för visad sjelfrådighet, så uppblåste han detta till låga och utarbetade en fullständig promemoria, efter hvilken konungen vid sitt besök i Finland, 1752, skulle göra anmärkningar mot Ehrensvärds arbeten, såsom att de voro tilltagna i allt för stor skala m. m., som vid en kommande riksdag kunde föranleda anslagens minskning till de finska och möjligen deras ökande till de skånska byggnaderna. Man påräknade härvid hjälp af v. Rosen, hvilken då ännu var i Finland såsom generalguvernör, men denne hade en sannare uppfattning af Ehrensvärds förtjenster och ett ädlare sinnelag. Han tog varmt Ehrensvärds försvar och planen misslyckades alldeles, — icke utan obehag för de anfallande. Drottning Lovisa Ulrika skrifer derom i sin journal: »Hennes Majestät var utan delaktighet i hela denna planen och hennes reflection politique (morale helt annan) att, när man skall attackera en puis-sant man, skall allting vara uträknadt till säker reussite, ty, om något mankerar, faller det tillbaka på den anfallande, och fruktar Hennes Majestät att många olägenheter efteråt uppkommit af denna planen och att Hans Majestäts nådiga sinnelag blifvit abuseradt». Konungen bibehöll någon tid sitt groll mot Ehrensvärd, fördröjde expeditioner till honom och nekade 1754 i Mars att underteckna en skrivelse, i hvilken berömmande ordalag om Ehrensvärds förvaltning förekommo, tills dess att dessa blefvo borttagna, hvarpå Rådet efter någon protest fann sig böra ingå. Å sin sida synes Ehrensvärd icke alltid i sina yttranden hafva iakttagit den vördnad han var skyldig majestätet. Grefve Fersen påstår i sina memoirer att, då efter upptäckten af sammansvärjningen 1756 Ehrensvärd efter Ständernas be-

fallning samlat artilleriregementet för ordningens upprätthållande, han i sin ifver skall hafva förmanat soldaterna att, om uppror förspordes, »skjuta oförskräckt på hvem som helst om ock kungen vore med i högen», hvilket regimentet ock lofvat. Det påstås att vid en audiens, efter det Ehrensvärd fått det viktiga befälet öfver armén i Pommern, konungen och drottningen ej tilltalt honom. Sedermera inträffade dock ett bättre förhållande. Konungen gaf Ehrensvärd prof på sin personliga välvilja och, då vid 1765 års riksdag de rådande mössorna för beredande af sin attack mot Ehrensvärd begärde att få del af de anmärkningar, konungen 1752 gjort emot fästningsarbetena vid Sveaborg, vägrade han att utlemna dem. }

Sina hätskaste fiender ådrog sig Ehrensvärd genom galèreskaderns skiljande från amiralitetet 1756. Redan vid påföljande riksdag gjordes försök att åter taga den från honom och en jägmästare Pauli inlemnade i detta syfte på riddarhuset ett memorial, deruti det påstods att öfverflyttningen varit grundlagsvidrig, i det att enligt 27 § Reg-Formen galèreskadern skulle stå under amiralitetskollegium och enligt 40 § ingen fick antagas till syssla, dervid han var alldeles ovan, samt att det äfven var förbjudet för en person att hafva två befattningar, deraf han hade öfver 120 d. s.m. i lön. Vidare att ingenting efter förändringen blifvit uträttadt och deremot fel blifvit vid förvaltningen begångna. Ehrensvärd svarade att grundlagens ordalag i omtalta fall icke finge hindra en ändamålsenlig inrättning, lika litet som man fortfarande nyttjade lödjer och strussar, emedan sådane vore i grundlagen nämnde, att det var sjömännen, hvilka visat sig i kriget med galärer ovane, under det att redan under de år, som sedan sista riksdag förflutit, en hederlig sjödrabbning mot rikets fiender under arméns be-

fäl egt rum och, om han ej blifvit blesserad, skulle mera åtgjorts, att han blifvit general och i sin tur fått generalslön, men ej erhållit dubbla löner för olika befatningar, samt att det ej behöfde någon ursäkt att ej mer blifvit utträttadt, då endast $\frac{1}{3}$ af anslaget utbetalts och materialier måst samlas. På anklagelsen för fel i förvaltningen svarade han skämtsamt att, då de herrar, som voro i förvaltningen, alla voro qvar ifrån amiralitetets tid, så kunde fel, hvartill de gjort sig skyldige, ej tillskrifvas den nya inrättningen ntän måste anses såsom arfsynd. Han vore dock öfvertygad att de väl fullgjort sina skyldigheter. Hvad hans enskilda persons försvar anginge, sade han, förtjenade det ej en minuts förlust. Han lemnade det i upplysta medborgares händer. Mätte R. Ständer göra med honom hvad de vilja, men ej beröfva armén ett vapen, som för armén var oundgängligt. — Angreppet hade ingen framgång.

Vid 1765—66 års riksdag voro förhållandena ömbytt. Mössorna kommo nu till väldet och finanserna voro i ett skick, som gjorde alla möjliga indragningar af utgifter till en nödvändighet. Ehrensvärd kom icke in i Sekreta utskottet. Hans försvar der fördes af Fersen och v. Hermansson, men de hade en öfverväldigande majoritet emot sig. De militära ärendena afgjordes af landtmarskalken Rudbeck, öfverstarne Gyllensvahn och frih. Funck samt schoutbynachten Falkengren, som i synnerhet var mot Ehrensvärd mycket ifrig. Anslaget till Sveaborg reducera-des redan i Mars till likhet med hvad det under krigsåren varit eller 1 t:a guld.

Så snart Ehrensvärd fick underrättelse härom, anmälde han genast för Regeringen förhållandet med de anticipationer på anslag för kommande år, som han, såsom i det föregående blifvit nämndt, för fästningsarbetenas

påskyndande tillåtit sig, och anhöll om utbekommande af 1 tunna guld särskildt för betalning af skuld från 1764. Denna hans anmälan blef i April 1765 af Rådet öfverlemnad till Sekreta utskottet, hvilket i svar d. 7 påföljande Maj sade sig icke kunna göra ändring i den för året fastställda summan, men anhöll att Ehrensvärd skulle få befallning att inkomma med berättelse om skuldens beskaffenhet och derjemte redovisa alla sedan sista riksdag använda medel. Den 20 Maj uppgaf Ehrensvärd att beloppet af de lån, han från landtränteriet, artillerikassan och privata upptagit, utgjorde 296,026 dlr 20 $\frac{2}{3}$ öre s.m., men lemnade ej någon redovisning.

Defensionsdeputationens mot Ehrensvärd gjorda anklagelser förekommo ej i Sekreta utskottet förrän senare, hvad fästningsbyggnaderna angick i December 1765, och i afseende på galèrflottan först i Juni 1766. Defensionsdeputationen yrkade att en kommission utaf oväldige och skicklige män måtte blifva förordnad att besigtiga de finska fästningsverken och om dem afgifva betänkande, att emedlertid Ehrensvärd måtte blifva licencierad och dispositionen af arbetena öfverlemnas åt direktören för fortifikationen, samt att till återstående arbeten blott skulle anslås vid Sveaborg 250,000 och vid Lovisa 25,000 d. s.m. årligen. Försen erinrade att en dylik kommission suttit allt ifrån 1723 ända till finska krigets början, framställde faran af att olika meningar uppstode och mer villrådighet och hinder än nytta deraf förorsakades, trodde bäst att arbetet fortfarande lemnades åt Ehrensvärd. Hofrättsrådet Ehrenmalm hade ej militära insigter, men, då frågan var om fästningar i Finland, så kunde han, såsom hemma der, med säkerhet säga att fienden kunde förbi Sveaborg intränga i landet. Finland kunde ej försvaras af fästningar utan blott af en talrik armé. Falken-

gren ville jemte armé och flotta äfven hafva fästningar, men dessa borde icke hafva större étendue än rikets förnögenhet medgäfvé och vara inrättade efter arméns tillräcklighet. Fersen svarade Ehrenmalm, att fästningar voro ej mindre nyttiga derföre att man kunde gå dem förbi, ty denna egenskap hade alla fästningar; man skulle se på hvilka vägar ledde in i landet och hvilka derifrån, magasiners inrättande och hamn samt fast fot i landet. Rudbeck ansåg den föreslagna besigtningen blifva nyttig och att det vore nödvändigt att dispositionen af byggnaderna för framtiden lemnades åt fortifikationen. Han vore försäkrad derom att den hittills med både kunskap och all god hushållning blifvit förvaltd af Ehrensvärd, men ett så vidsträckt verk borde icke vara i en menniskas hand, ty denne vore dödlig, och vid hans afgang förr eller sednare skulle alltid oreda uppstå, men fortifikations-staten under tiden blifva lättingar. Hvad fästningarnes belägenhet och planen dertill anginge, så hade han flere gånger derom disputerat med Ehrensvärd och tvungit denne till det yttande, att den af fästningarne förväntade verkan tillika supponerade att vi hade styrkan i sjön och jemväl syftade derhän att dock hafva en säker place d'armes, hvaremot han, Rudbeck, ansåg att, om vi voro mästare i sjön, några fästningar åt den sidan icke behöfdes och att en place d'armes aldrig borde inrättas med den kostnad för riket, som nu skett. Propositionen bifölls derefter af pluraliteten.

I afseende å galérflottan yrkade defensionsdeputationen att den borde återgå under amiralitetet och att en flaggman deruti skulle föra direktionen. Befintliga officerare kunde bibehållas tills de kunde avancera i de corpser, från hvilka de kommit. Amiral Psilandersköld ogillade hela idéen af arméns flotta. 3 flaggmän och 50 officerare hade

vid förändringen måst såsom onyttige återgå till hufvudflottan och riket hade förlorat mycket penningar. Att, när ett debarcquement af landt-trupper skulle ske, officerare skulle gå från sina galärer, passade sig lika litet som att en kommandant ginge ur sin fästning, när den vore blockerad.

Falkengren sade att om befälhafvare och officerare af olika corpser ej kunde kooperera till det allmännas tjenst, så vore i försvaret ingen säkerhet att vänta. Skulle mot förmodan dålig esprit förefinnas och få öfverhand, så förekommes den ej genom en namnförändring utan genom det straff ett så förrädiskt beteende förtjenade.

Fersen erinrade om den collision, som i sista finska kriget egt rum, då generalerna påstått att galèreskadern ej fullgjort sin skyldighet och befälhafvarne på eskadern att generalerne begärt hvad flottan ej kunnat verkställa, — önskande pluraliteten och riket allsköns lycka.

Biskop Serenius, med hvilken flere instämde, sade sig anse skäl nog att bifalla betänkandet, då det ledde till besparing.

Landtmarskalken Rudbeck häde under finska kriget sett manövrerna af både galèrerna, flottan och armén samt orsakerna att ingendera gjort önskad verkan. Den förändring, som 1756 skett, var deraf föranledd och hade redan 1743 varit påtänkt. Han ansåg för en nödvändighet att den, som hade befälet till lands, ock borde hafva fullkomligt befäl öfver sjömilisen, men biföll i öfrigt betänkandet.

Detta blef derefter gilladt med det af Rudbeck föreslagna tillägget att under krigstider galèrflottan alltid skulle stå under den kommenderande general en chef.

När betänkandet i Juli expedierades, beslöts tillika enhälligt att Falkengren skulle föreslås till chef för galéreskadern. Denne protesterade dock deremot, bland annat af det skäl att han derpå skulle göra ekonomisk förlust.

I Oktober anmäldes R. Ständers bifall, hvarefter skrifvelse till Kongl. Maj:t afgick.

Ehrensvärd, som redan från riksdagens början förutsett att de rådande mössorna skulle beröfva honom hans befäl, önskade att dessförinnan verkställa så mycket arbete som möjligt och särskildt att fullborda en påbörjad polygon, »Dygd och ära». Han gaf derföre från Stockholm, der han vid riksdagen uppehöll sig, ordres till Blomcreutz att de medel, som erhöles, ej fingo användas till betäckande af gäld utan skulle nyttjas till uppköp af proviant och andra utgifter för pågående arbeten. Och, då de disponibla medlen ej ville räcka till, skref han d. 23 Juli 1765 till Blomcreutz att han fick rifva trähus i staden till kalkbränning. I Oktober s. å. blef »Dygd och ära» färdig.

1766 d. 7 Januari blef Ehrensvärd af Kongl. Maj:t entledigad från sin befattning med fästningsbyggnaderna i Finland och befald att öfverlemna dem till direktören för fortifikationen, Wirgin, hvilken skulle hafva bestyr med alla fästningsbyggnader i riket utom dem i Skåne. Då Ehrensvärd ej hörde af denne, afgaf han i Mars påminnelser att afleverering och mottagning borde ske ju förr desto heldre, emedan förberedelser för sommararbetet nu borde göras, men han vore okunnig om den plan, som borde följas. På förnyad befallning mottog Wirgin då genom ombud fästningen af Blomcreutz.

Af gälden blefvo några särskilda poster af Sekreta utskottet betalde, men utskottet var ej belåtet med Ehrensvärds summariska uppgift utan skref åter till Rådet en

i skarpa ordalag affattad anhållan, som i riksdagstidningarne offentliggjordes, att Kongl. Maj:t ville alfvarligen befalla general Ehrensvärd att inom så kort tid som möjligt afgifva fullständig verificerad redovisning öfver sedan förra riksdagen använda medel, gäldens uppkomst och belopp m. m. På grund af denna skrifvelse blef Ehrensvärd ålagd att vid 1,000 d. s.m:s vite inom 6 månader afgifva den äskade redovisningen.

Ehrensvärds vistande i Stockholm och den ledighet, han nu vunnit, begagnades af Vetenskapsakademien att för andra gången utse honom till dess præses. Det tal, han vid præsidii nedläggande i Juni 1766 höll, handlade: »Om Svensk sjömak». Dess hufvudsakliga innehåll var att ett folkfattigt och ouppodladt land icke mäktade underhålla en flotta; det första steget till att blifva en sjömak vore derföre att genom handel, industri och all slags rörelse, samt förbättrade kommunikationer öka folkstocken; särskildt för Sverige framhöll han vigten af kanaler; naturen hade lemnat oss alla råämnena för underhåll af en flotta och tycktes hafva ämnat oss till ett originelt sjöfolk uti våra författningar och i synnerhet uti våra krigsanstalter; andra länder, som egde flottor, voro omgifna af öppna haf, och armé och flotta kunde aldrig agera tillsammans; vårt land var deremot omgifvet af skärgårdar och samverkan mellan armé och flotta nödvändig; vår sjökrigshistoria visade lysande exempel på generaler, som kommenderat både till lands och sjös; konung Carl XI gjorde en officerare ur armén till amiral, hvilken fullbordade Carlskrona och upprättade flottan; den kunde, då kriget 1700 börjades, på 5 à 6 veckors tid utreda 38 eller 39 skepp af rangen; här slutade vår flotta sin lysande tid, en granne bröt fram ur vildmarken, upprättade en ny sjömak och 2:ne flottor;

hela ställningen blef förbytt och vi hafva fått mera orsak än någonsin tillföre att uppodla sjömakten.

Den kommission R. Ständer begärt att undersöka de finska fästningsverken och om dem afgifva betänkande nämndes af Kongl. Majst. i April och bestod af general-löjtnanten grefve Hessenstein, amiralen Falkengren, öfverstlöjtnanten Charpentier, öfverstarne Posse, Arbin och Sprengtporten samt direktören för fortifikationen Wirgin. Riksrådet v. Liewen rekommenderade varmt Ehrensvärd, såsom den kunskapsrikaste, men denne ansågs jäfvig; konungen och hattarne ville då ock utesluta Wirgin, såsom den der motarbetat Ehrensvärds planer, men pluraliteten insatte honom. Mössorna önskade general-löjtnant Carpelan i st. f. Hessenstein, men konungens röster afgjorde Hessensteins val.

Kommissionens betänkande, som afgafs i Januari 1768, blef för Ehrensvärd synnerligen gynnsamt. Den ansåg hela etablissementets anläggning vid Sveaborg såsom till alla delar det fördelaktigaste partie, som någonsin kunnat vidtagas, och i anseende till ort och ställe såsom det fördelaktigaste, som i landet kunde finnas. Sjelfva fästningsverken funnos vara af en mycket irregulier konstruktion, men ej dess mindre egande god defens samt lämpade efter terrängen och den idé af attack, som emot dem föras kan. Kommissionen fann dem ock så mycket mindre vidlyftigt tilltagne, som den terräng, de inneslöto, knappast försloge till utrymme för de byggnader, som tarfvades. — Efter upptagande i tio särskilda punkter af de fördelar vid blifvande krig, som af Sveaborg väntades, och en uppskattning af återstående kostnader till nära 2,400,000 d. s.m. tillstyrkte kommissionen att fästningen måtte till alla delar fullbordas efter den af Ehrensvärd uppgifne dessein med allenast någon ändring i konstruktionen af ett på ön Skans-

landet tillämnadt, ännu alls ej utfördt detacheradt verk samt några mindre förändringar i enveloppen af Öster Svartö.

Vid Lovisa fann kommissionen att stället hade sina olägenheter, såsom en grund hamn, höjder å ömse sidor och till en del dålig byggnadsgrund, men kom dock till det resultat, att tjenligare plats ej fanns, samt föreslog ej andra ändringar än att för undvikande af den dåliga grunden hufvudenveloppen skulle från 6 minskas till 5 bastioner, att ett litet detacheradt verk skulle anläggas på den högsta af de omgifvande höjderna samt att en ränna af 6 å 8 fots djup skulle uppgräfväs längs stranden.

Kommissionen sammanstämde i dessa tankar så godt som enhälligt. Endast Wirgin reserverade sig emot det hela. Falkengren inskränkte sig till några få anmärkningar och förenade sig i öfrigt med betänkandet. Af Wirgin framställda särskilda förslag, såsom 4 små fästen vid Kymenström och en place d'armes vid Tawastehus, 14 mil in i landet, underkastades af öfrige kommitterade en skarp kritik.

Ej underligt om det af mössorna tillsatta Rådet ej visste hvad det skulle göra af detta betänkande. Det blef öfverlemnadt till de militära ledamöterna i Rådet att af dem tagas i närmare öfvervägande. Efter 14 månader eller i April 1769 anmälde dessa att de för flere mellankommande angelägenheter icke hunnit genomgå det vidlyftiga arbetet och, då riksdagsterminen oförmodadt snart skulle infalla, hemstälde de om icke alltsammans kunde till R. Ständer sjelfva öfverlemnas, hvilket bifölls.

Ehrenswards redovisning öfver gälden afgafs på våren 1767 och blef då för granskning öfverlemnadt till kammarrevisionen, hvars betänkande i Maj 1769 till Rådet inkom.

Äfven det var för Ehrensvärd mycket gynnsamt. Han hade till 1757 års slut erhållit 581,126 d. s. m. mindre än staterna innehöllo och ej heller sedermera fullt bekommit de utlofvade 4 t: r guld årligen, hvarföre revisionen ej kunde annat finna, än att minskningen af fonden varit en betydande orsak till gäldens upprinnelse. Inalles hade fästningsbyggnaderna till Mars 1767 kostat 90 t: r guld. Först i November och sedan under tiden mössorna utträdt och hattarna inträdt i rådet, företogs betänkandet och Deras Excellencer funno då att Ehrensvärd icke på något sätt felat i förvaltningen, utan sig i sjelfva verket så förhållit, som rikets sannskyldiga tjenst och hans embetspligt af honom kräft.

I Januari 1770 återfick Ehrensvärd på R. Ständers begäran sina uppdrag, så i afseende på fästningsbyggnaderna i Finland som galèr-eskadern, hvilken åter skiljdes från amiralitetet. Under de 4 år, han varit från dem aflägsnad, hade hvarken vid Sveaborg eller vid arméns flotta något blifvit åtgjort. Både Falkengren och Wirgin hade i afseende på nya arbeten fått ordres att afvakta Kongl. Maj:ts beslut öfver finska fästningskommissionens betänkande, och Falkengren säger sjelf i en skrifvelse i ämnet att göromålen vid eskadern varit få.

Ehrensvärd återbekom således sina kära sysselsättningar och fick med vanligt nit egna sig åt Sveaborgs fullbordan och arméns flottas omskapande. I en vidlyftig relation till 1771 års riksdag kunde han i sistnämnda hänseende framvisa betydande resultat.

Denna tid för hans verksamhet blef dock ej lång. Hans helse var bruten och i Juli 1771 anhöll han om entledigande från de båda stora uppdragen. »Krafterna svara icke mera mot mina förra arbeten» skref han, »och jag önskar derfor få fullgöra min sista skyldighet att icke vara vållande till

någon vanskötsel i Kongl. Maj:ts och rikets försvarsverk». Afskedet beviljades i hvad angick fästningsbyggnaderna, men Kongl. Maj:t önskade att han ville fortfara med befälet öfver arméns flotta. Härpå ingick Ehrensvärd och skriver i sitt svar: »Hvad som vid flottan återstår är taktik och ordning i fred och krig, angelägna delar, hvilka i ett nytt vapen böra vara instämmande om nyttan en gång skall svara mot ändamålet».

1769 blef Ehrensvärd serafimer-riddare, då han antog valspråket »Oombytelig», 1771 grefve och 1772 fältmarskalk. Samma år i April begärde och erhöll han på grund af sin svaga helsa, som nu var alldeles bruten, ett års tjänstledighet.

Om 1772 års revolution anses han hafva varit medveten. Den parti-yras, som vid denna tid utvecklat sig, måste hafva varit honom ytterst förhatlig, och man finner i ett redan flere år förut af honom skrivet bref det yttrande att, »om Sverige vill vara ett Polen, så vill jag dock icke vara en Polack.»

Den 4 Okt. 1772 slöts hans verksamma lif på Saris. Gift 1739 med Catharina Elisabeth Adlerheim efterlemnade han en son, generalamiralen, snillet Carl August Ehrensvärd.

Konung Gustaf III lät öfver Augustin Ehrensvärd på Sveaborg uppsätta en grafvård, på hvars ena sida läses: »Här hvilar Grefve Augustin Ehrensvärd, Fältmarskalk, Riddare och Commendeur af K. M:s orden, omgifven af sina verk Sveaborgs Fästning, Arméens Flotta»; och på den andra: »Efter Gustaf III:s befallning och eget utkast upprest MDCCLXXXVIII att i Fältherrens och Medborgarens spår lifva snillen att kunna, hjertan att vilja gagna Fäderneslandet.»

En samtida, som ofta stod med Ehrensvärd i beröring, Jacob Magnus Sprengtporten, har om honom nedskrifvit följande karakteristik: »arbetsam, oegennyttig, snille, utmärkelselysten, stolt uppåt, popularitetsjägare, begifven på nyheter, ovan vid manövern». Om Sprengtporten varit vän af antitheser hade han kunnat säga: stolt utan fåfänga och högfärd, utmärkelselysten men ej lysten efter utmärkelser. Ehrensvärds mycket omtalade stolthet var det sjelfmedvetande, som kände eget värde, men för hvilket det var vida pinsammare att se sig tillskrifna förtjenster, dem han ej ansåg sig ega, än att se sina verkliga förtjenster underkända. Ej heller ville han mottaga embeten, om än så höga, för hvilka han ej ansåg sig passande, eller utmärkelser, af hvilka han ej tyckte sig förtjent. Det har blifvit nämndt, huru han enträget bad att få slippa det beröm Rådet ville gifva hans kampanj i Pommern 1761. Han afsade sig förslag till riksråd och likaså 1764 att blifva fältmarskalk. Först vid sitt afsked kunde han förmås att af konung Gustaf III mottaga denna värdighet. Huru han betraktade riksråds-embetet synes af hans bref till svågern Hjärne, då denne dertill blifvit nämnd. »Du kommer» skref han, »på ett brusande haf, som du icke känner, der tusen stöttestenar ligga, som du icke ens drömt om, der den argaste ovän kan dölja sin skepelse under förtroligaste stallbroderskap, der hela verdens ögon se uppå en och kanske alla vilja bedraga, der man knuffas af två partier, som locka och hota, som under sken af vänskap och rättvisa dra attention och hjerta. Jag ville icke för hela verden vara i ditt ställe. Min egen farhåga för detta ställe visar min upprigtighet vid detta».

Att vara popularitetsjägare är en beskyllning, som kan betyda mycket eller litet och ofta utkastas emot dem,

hvilkas sträfvanden och värde af folket uppskattats. Menas dermed att hafva ett mycket humant och förbindligt väsen, så är sannolikt att Sprengtporten hade rätt, då han säger att detta var för Ehrensvärd karakteristiskt. Den, som genom riksdagsmajoriteter uträttade så mycket som han, kan icke hafva haft ett fränstötande sätt, och möjligt är ju att han mången gång synbart lade band på sin medfödda hetta för att ej sära. Men ingenting berättigar till det antagande, att humaniteten och förbindligheten voro en antagen mask för att behaga. Icke blott den menniskovänlighet, af hvilken han gifvit många solida prof, — kanske mest i sin ofta framträdande omtanka för de fattiga soldatbarnen, — utan ock en viss med förställning oförenlig sinnets naturliga munterhet, den han ärft efter sin far och som ofta skönjes i hans korrespondens, bevisa motsatsen. Menades åter med popularitetsjägeri att för folkynnest sälja sin öfvertygelse, så kunde ingen beskyllning vara mera orättvis och gripen ur luften. För hans karakter kunde ingenting vara mera främmande än att handla emot sin öfvertygelse eller ens andra till behag dölja den och, om en sådan tanke någonsin hos honom uppstått, så skulle säkert hans stolthet ögonblickligt hafva tillbakavisat den. Ingen kan frimodigare än han hafva yttrat sina åsigter. Man behöfver blott erinra sig hans memorial, då befälet öfver armén i Pommern erbjöds honom.

Ehrensvärds oegennyttan var ej inskränkt till ärligheten att handtera millioner tillhöriga staten och sjelf förblifva fattig. Flera prof på en synnerlig anspråkslöshet, då fråga var om vedergällning för hans arbete, föreligga. Det har redan blifvit anmärkt, huru han för det vigtiga, mödosamma och ansvarsfulla uppdraget med de finska fästningsverken endast begärde en ringa pension för efterlevande enka och

omyndiga barn. Det traktamente, som 1747 bestämdes för v. Liewen och honom, var så ringa att R. Ständer 1756 utan derom framställd begäran höjde det, äfven för den förflutna tiden, »så att de», såsom det skrefs, »jemte det de förstöra helsa och krafter, ej tillika måtte förstöra sin egendom». För det uppdrag öfver arméns flotta, som Ehrensvärd vid sistnämnde riksdag fick och af hvilket han gjorde så mycket, bestämdes ej någon aflöning eller traktamente alls. Sannolikt ansågs belöningen ligga deruti, att han i samband dermed blef generalmajor, men lön såsom sådan fick han i tur först 1760, och då hade han redan i fält avancerat till general-löjtnant. I sjelfva verket fick han således alls intet, och detta förhållande upptäcktes först 1771, då han fick entledigande från fästningsbyggnaderna, men skulle vid flottan qvarstå; så noga hade han derom iakttagit tystnad, kanske aldrig tänkt derpå. I tio år hade han utan all vedergällning haft recognosceringar till lands och sjös samt bestyr med det finska kartverket, då slutligen 1770 ett arvode därför bestämdes. Transporten till Lifdragonregementet 1761, då det vidlyftiga artilleriet blef honom i förening med alla andra uppdrag för tungt, var förenad med ekonomisk förlust utan att han därför för de lönlösa uppdragen ifrågasatte ersättning. Ej underligt att han oaktadt allt arbete förblef fattig.

Med sträng redlighet förenade Ehrensvärd ett noggrant ordningssinne. Vid alla hans många uppdrag var alltid utarbetande af regementen och formulär för räkenskaperna samt bestämmande af korta tider för deras afslutande en af de första omsorgerna. Då Ständernas upphandlingsdeputation 1749 besvarade sig öfver den redovisningsmetod, han vid fästningsbyggnaderna infört och enligt hvilket räkenskaperna skulle genast efter årets slut kunna afslutas,

skref han: »räkenskapernas utdrägt på tiden skall vara ursprunget till all balans och förlust för kronan.» När han 1761 öfvertog befälet i Pommern, hade inga räkenskaper allt från krigets början blifvit afslutade. Ehrensvärd skiljde genast sina från de föregående, och, då R. Ständer vid 1762 års riksdag anhöllo om de eftertryckligaste mått och steg så att åtminstone de första årens böcker kunde blifva afslutade under riksdagen, tillade de: »men detta sträcker sig blott intill den tid, då general Ehrensvärd öfvertog befälet, ty han har redan visat prof på uppfyllande af löfte om hastigare och redigare räkenskap».

Också uppdrogo samma R. Ständer åt Ehrensvärd att uppgöra reglemente för redogörningen i fält, hvarvid fortifikationskamreraren Johan Berger på hans begäran skulle vara honom behjelpig. Ehrensvärd skref ett drygt reglemente om arméns disciplin, underhåll, kommissariat och hushållning inom truppen i fält och i garnison, hvilket i 1774 års reglemente egentligen blott blifvit omskrifvet och än i dag af sakkunnige anses utmärkt, ehuru nu icke längre tidsenligt.

Endast skenbart i motsats hertill står 1765 års Sekreta utskotts anklagelse för uraktlåten redovisning och dubbla, sins emellan olika uppgifter om beloppet af fästningbyggnadens skuld. När denna anklagelse 1765 gjordes, hade Ehrensvärd redan i vanlig ordning aflemnat räkenskaperna för 1764, och de olika uppgifterna rörde ej samma sak; den första var en begäran om ett belopp i rundt tal för att dermed betala påträngande skulder, den andra totalbeloppet af hvad han vid en viss tid upplånat, och ingendera var eller kunde vara den siffra riksdagen begärt eller fästningsbyggnadernas hela skuld, ty denna kunde omöjligt bestämmas förr än alla afräkningar med leverantörer blifvit upp-

gjorda. Så länge ingen termin för räkenskapernas afslutande blifvit bestämd, måste skulden ock variera, men en sådan termin fick Ehrensvärd ej förr än vid aflevereringen, om hvilken han måste påminna. Skulden var då än ytterligare förhöjd och likvisst fann kammar-revisionen ingen anmärkning att göra.

Ehrensvärds arbetsamhet gränsade till det otroliga. En mängd särskilta stora uppdrag hafva i det föregående blifvit nämnda, men listan är långt ifrån full. 1751 skref han ett memorial om artilleriets konservation, 1752 ett om hvad vid jernkanoners och kulors gjutning bör iakttagas, 1754 och flere år hade han uppdrag att göra noggranna undersökningar för ifrågasatta fästningsverk vid Hangö udde, 1757 skref han ett examensreglemente för artilleriet och om befordringarne dervid, 1761 deltog han i en vaxelberedning vid riksdagen, 1765 skref han ett memorial om magasinsväsendet i Finland. Han ville hafva detsamma sådant att det passade både i krig och fred. »Skulle det», sade han, »först lämpas till behofvet i början af ett krig, så fruktar jag att när man nödgas göra allt på en gång, så äfventyrar man att göra allt illa».

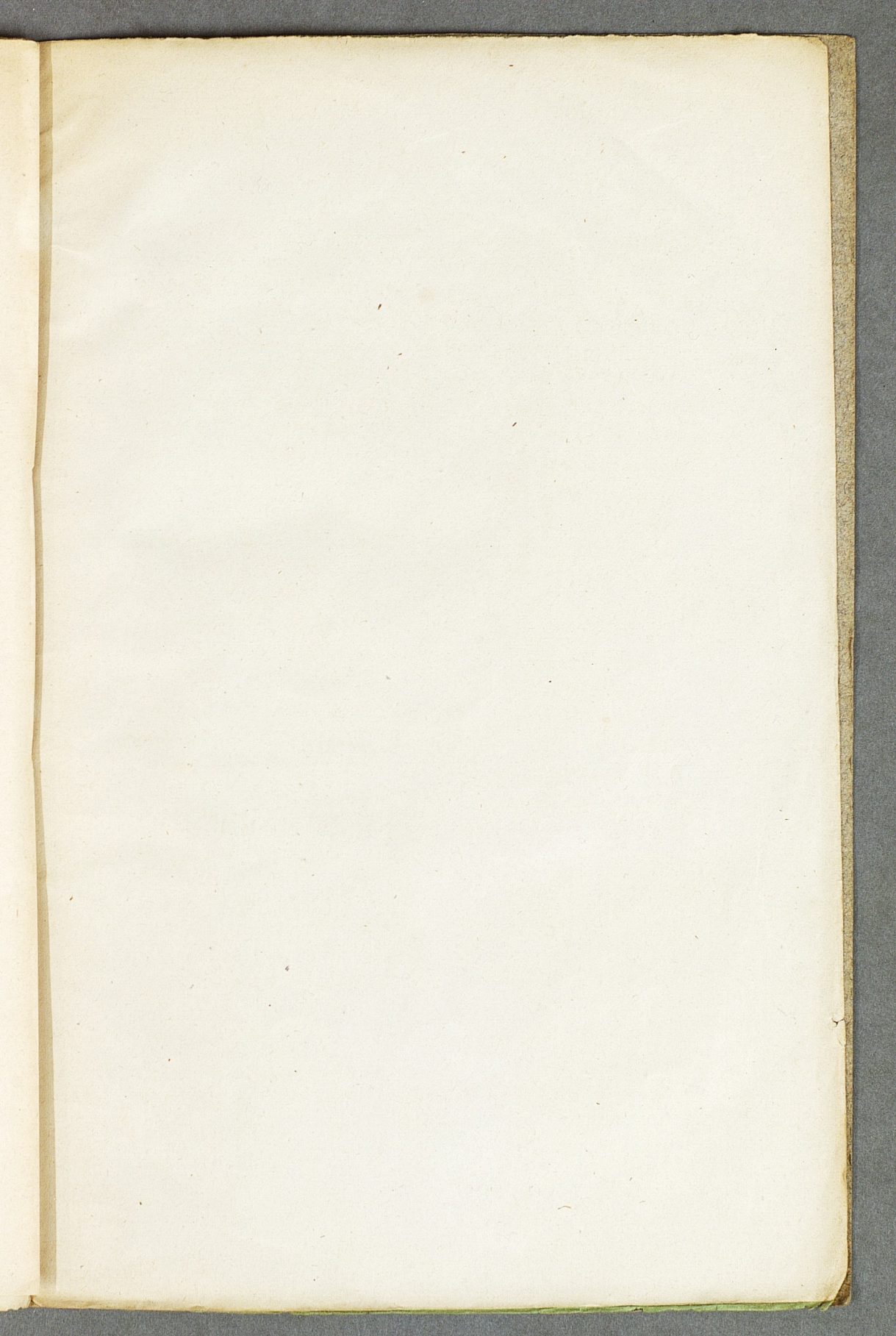
Jemte alla dessa särskilda uppdrag kunde han aldrig tröttna att sysselsätta sig med vetenskapliga rön och uppfindingar. Med Vetenskaps-akademiens sekreterare Wargentin förde han om sådana en ständig korrespondens.

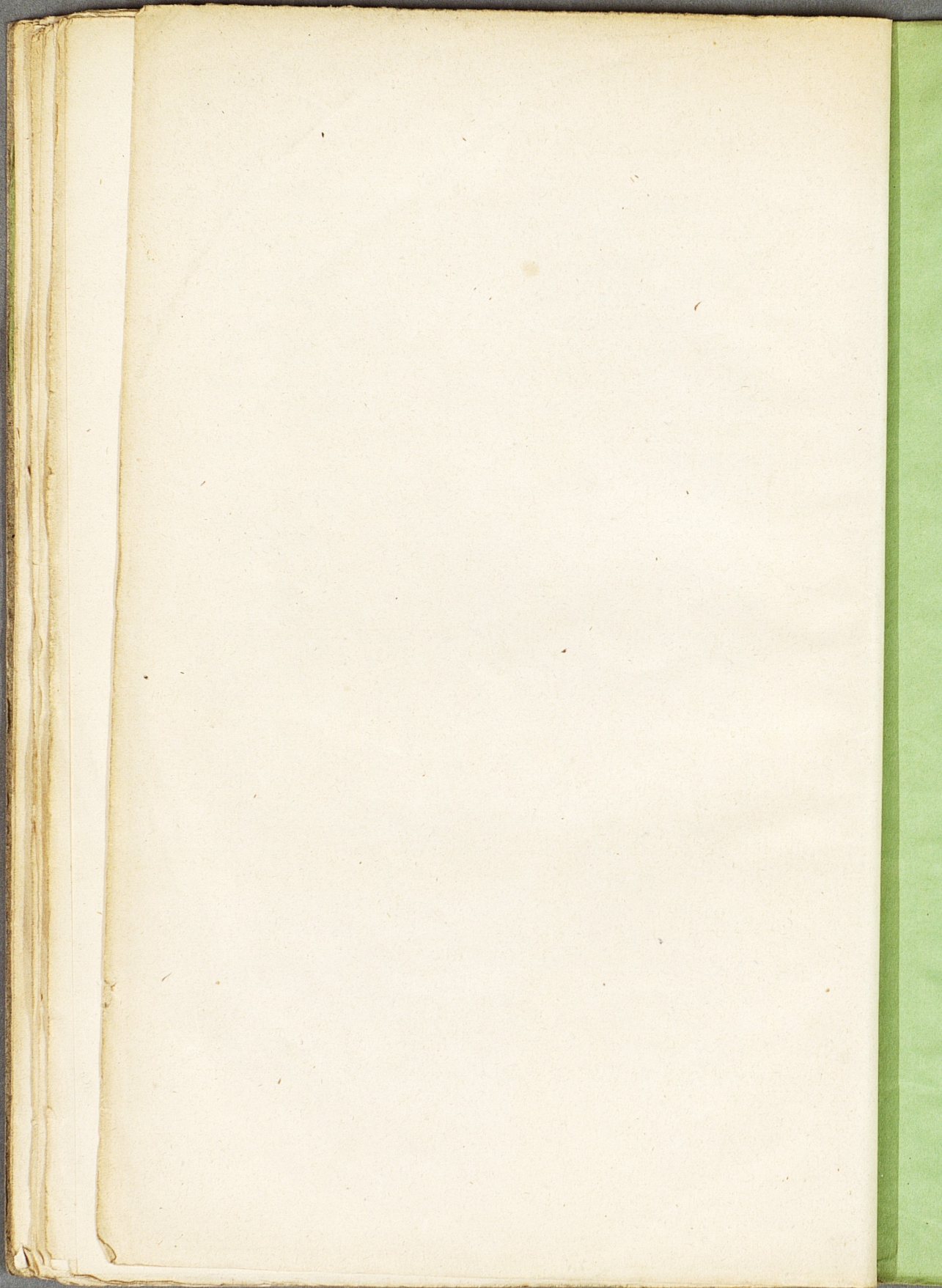
Vid betraktande af Ehrensvärds lif kan historieforskaren ej underlåta att fråga: huru långt i tiden sträcka sig spåren af en så energisk mans omfattande verksamhet? Lefva vi ännu efter 100 år under inflytande af Ehrensvärds snille? Svaret utfaller i viss mån jakande, men bevisar dock alltings förgänglighet. Sveaborg står kvar oförändrad såsom en fästning af första rangen, men har från 1808 upphört

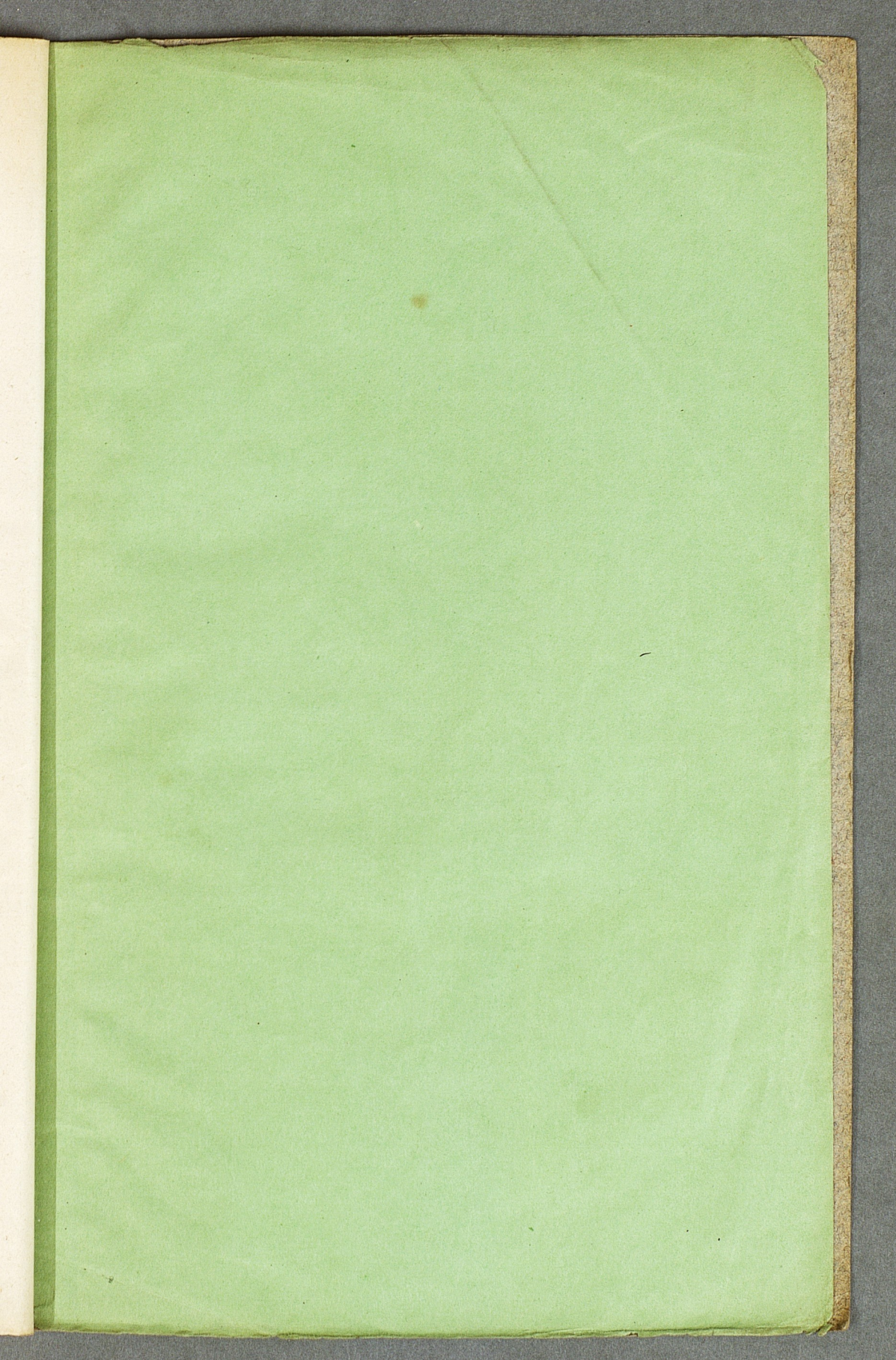
att uppfylla det ändamål, för hvilket Ehrensvärd byggde den; arméns flotta öfverlefde Finlands förlust, men indrogs 1823; dess särskilda certer fartyg hafva af ångfartygen blifvit undanträngda; artilleri-barnhuset existerar fortfarande; arméns pensionskassa fortfar och det efter Ehrensvärd omskrifna reglementet för armén i fält är ännu gällande, men båda äro just nu under omarbetning. Allt, äfven det mest snillrika, är förgängligt. Men skola vi då icke hafva något af denne store man i behåll? Jo! honom sjelf, hans föredöme.

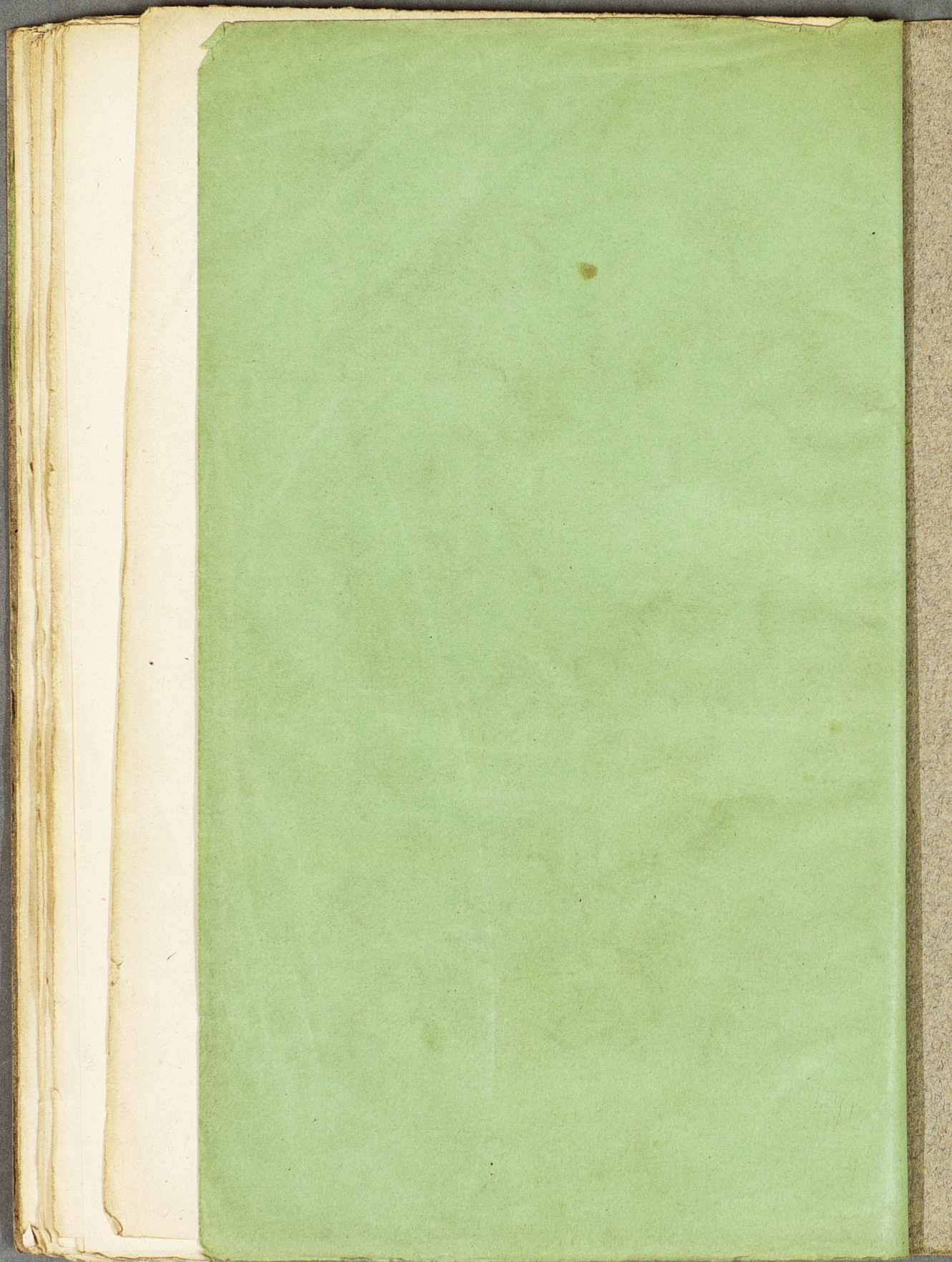
Kärlek till fosterland och frihet, sjelfständighet, frimodighet, nit och arbete för allmänt väl, omtanka och oegennyttia äro dygder, som icke få förgås. Det är i dem vi måste söka ett Sveaborg, som icke kan förrådas. Men en nation eger dem icke derföre att de i större eller mindre mån pryda ett aggregat individer inom dess landamären, vore deras antal än så stort. För att blifva verklig nationalegendom måste de ärfvas och genom tradition och exempel blifva med nationen och dess historia införlifvade.

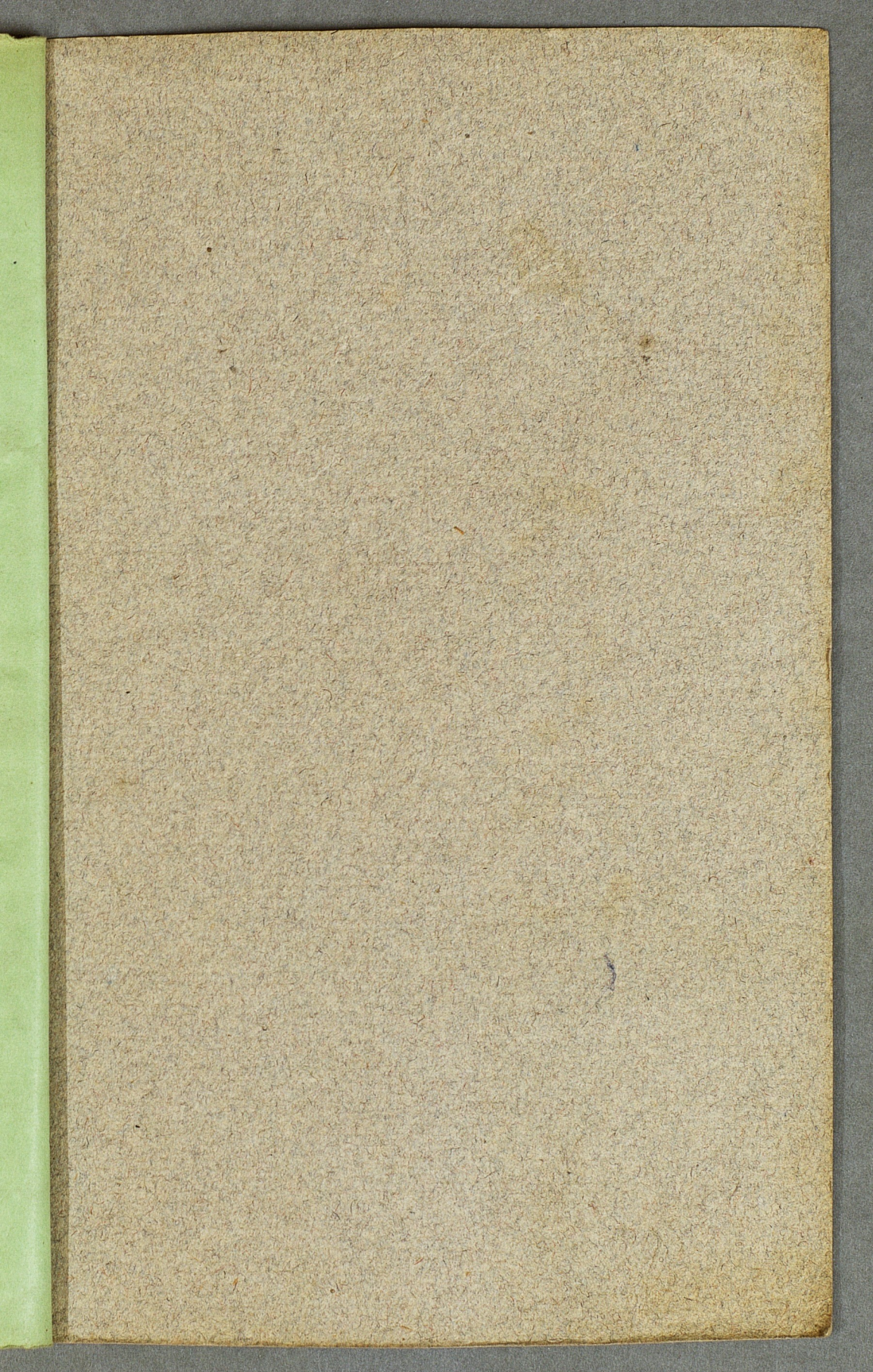
Men nämnas i Sverige namnen på dem, som *så* tjent sitt fosterland att de såsom föresyn för dessa dygder minnas, då glömmas icke bland de främsta det af — Augustin Ehrensvärd.

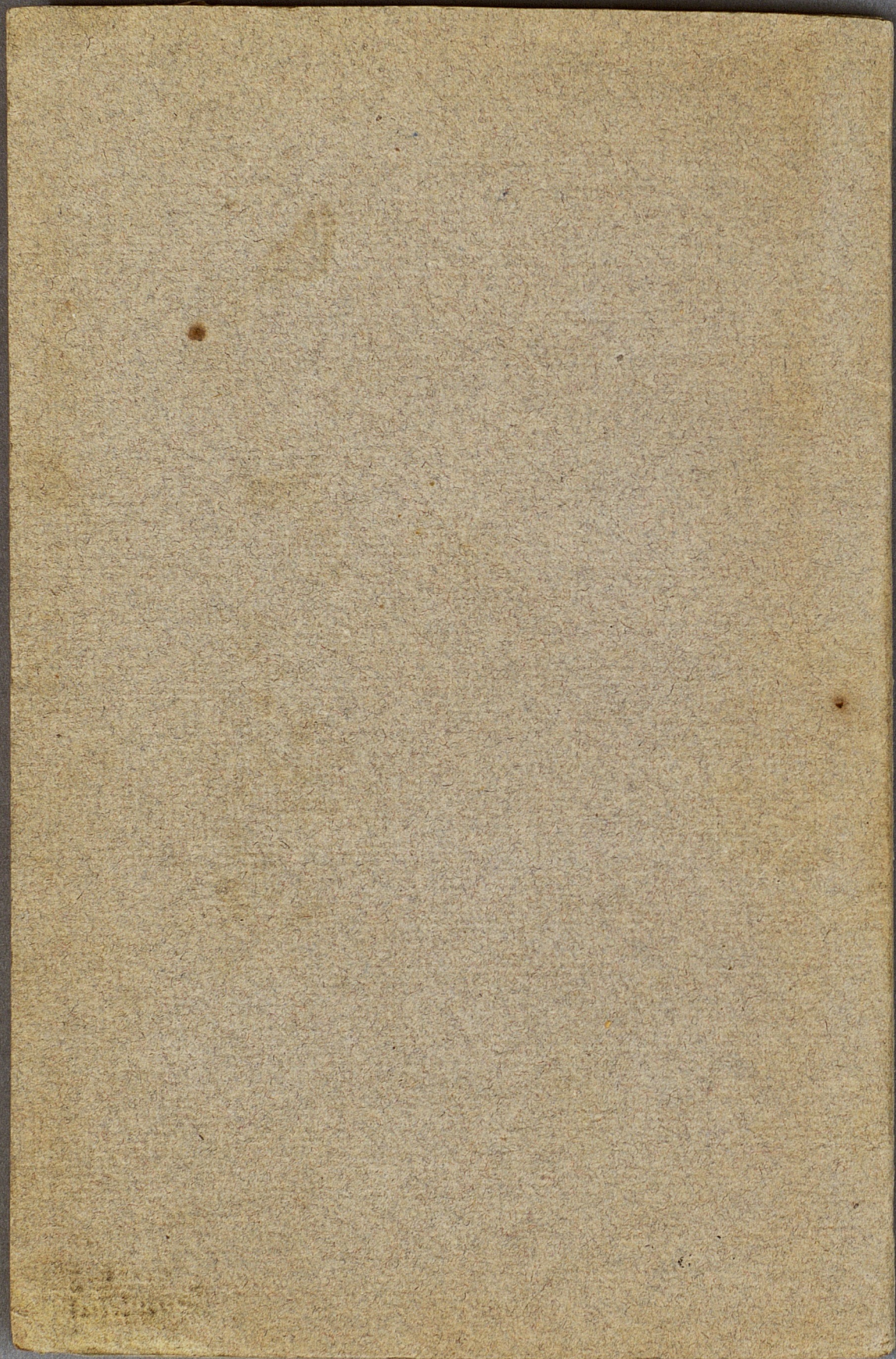

www.books2ebooks.eu